
NOORUS

M A A

GR

EESTI NOORSOO AJAKIRI
ESIMENE AASTAKÄIK

Nr. 2

Küünlakuu

1926

Hind 20 mrk.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 2.

Küünlakuu

1926.

Toimetuse juhataja: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson, R. Reiman. * Vastutav toimetaja: E. Martinson. * Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. * Toimetuse ja tallituse aadress: Tallinna, Rataskaevu 22.

Tundkem oma

Kaheskümmes neljas veebruar on eestkätt püha noortele.

Rahvuse noorusunistuste vaim lehvib temal ja jääb sinna seni, kui elab rahvas.

Eesti Vabariik on elav mälestussammas aatejulgusele ning noorusjõule.

Võimatu sai võimalikuks, otse samuti kui muutub aade tõeks, kui tema kandjaga on õigus, tahe ja usk.

Tõejulgus on suurem jõud kui miljon sõjameest.

Olgu see ikka Eestiga, nagu ta oli Vabariigi loomispäevil!

Nende päevade nimel tulevad nüüd kokku need, kes alles keset noorusiga, ja need, kes tahavad, et kõigi põlvede noored mõistaksid, mis oli kaalul täna kaheksa aasta eest.

Ja mis oli kaalul aastasadade eest ja mis on kaalul alati, kui rauged usk ning tahe elada vaba inimese ja kõrge inimkutse väärikselt!

Meie unistume muistseisse vabadesse põlvedesse.

Kaheksa aasta eest elasime tihti vaimus esiisade vabadusihast nende vabadusilmas, meile siis nii ilusas kui unenägu ning muinasjutt.

Ja tõeks sai see.

Sest suutsime olla noored, suutsime võtta tuld noorena rahvana, suutsime täituda tõejulgusest.

Veel otsem on nooruse osa ses päevas!

Kuidas mindi!?

Kuhu mindi!? Oh-hoi!

Õpilase kuues ja kingas, paunas raamat ja paar padrunit. Oh-hoi!

On's kahur või tank maailma võitja? —

Aga rinnatäis tuld? Aga muinasjutt, unistused? Aga Eesti? Aga Eesti Vabariik? Oh-hoi!

*

Tulle ja verre ja külma ja nälga... Pikkade piinade, vaeva ja väsimuse kätte.

Ja surma!

Et elaks Eesti! —

Õpilased, üliõpilased... õpetajad.

Tahtsid nemad siis sõda, et nüüd nii hulgana rühkisid välja, hoides tääki või mõõka esikord elus?

Ei! Nad armastasid Eestit, noorukest, väetimat Eestit, kelle järele ülbelt sirutas käe võõras võim. —

Õpilased, üliõpilased... õpetajad on mõne aasta võrra läinud vanemaks, kuid nad on nüüdki veel noored.

Paljud neist, kes läksid, jäävadki nooreks — igavesti, sest nad läksid väljapoole aja mõju.

Kes andis noore elu isamaale, jääbigavesti nooreks.

Nende kaudu on noortel jäädavalt püha osa Vabariigi pühast!

*

Juba aastaid luguneb ilmsi muinasjutt printsist ja printsessist.

Ilmsi, ilmsi. Te võite vaadata kaardile, näidata koha ja ütelda kuupäevad.

Silmake täna armastava silmaga kaardil maad, mida piiravad Soomelaht, Peipsi ja Läänemeri.

Sellele maale ei ulatu tänapäev ühegi kuninga võõras võim. Sääl ei olegi talle kohta, sest sääl ei ole alamaid. Maad valitseb rahvas ise: kuninglik, suveräänne rahvas.

Kogu noorus on printsid ja printsessid — tões, mitte muinasloos!

Kõik nad pärivad kuninglikud õigused, kui saabub vaid 20 aastat.

Juba nii noorena teostab selle maa kodanik kuningavõimu: andes oma käest volikirja oma esitajaile, neid saates Riigikokku, et nad sääal looksid ja kinnitaksid säädusi ja lepinguid, mis korraldavad kõigi selle maa võimukandjate — kodanikkude — omavahelist läbikäimist kui ka läbikäimist võõraste rahvastega.

Selle Riigi aastapäev on sellepärast nooruspüha, noorte valitsejate ja järjepärijate püha.

Muinasjutt ise luguneb nii kaua tõelikkuses, kui kogu rahvuses põleb aatetuli, mis lõkendanud rahva nooruspäevil.

Tundkem oma püha! Ta on mitmekordselt noorte päralt!

F. V. Mikkelsaar

Kodumaale

R. Reiman

Väike põhine kodu kariseil risttuulte rannul.
Mühab nõmmine palu, kohiseb kaskine nõlv;
järvsilm helendab orus; haigutab rabasoo hõlm;
suvi sädeleb põgus, sajud ja hallaööd kannul.

Kodu pilvine põhjas, armastan sind,
päikse, tuulte ja lume lauludes rind.

Tuulte vihaste rannad, haamri ja alasi vahel:
jootnud isade veri, emade häbi ja nutt;
seitse sajangut needit, rinnal vaid imetand sutt, —
murti rahvaste tules südameverega ahel.

Veres rüvetet kodu, armastan sind,
orja, roimari viha, valu täis rind.

Nurmil higine kündja, külvaja paljapäi järgi:
kuldub lõikuseks liivik, haigutav raba ja paas.
Kihab kalureid lahel; sadamas mastide laas.
Linn vaid taruna sumab — majade, tehaste kärgi.

Vaevas ülenev kodu, armastan sind,
karget loomingu julgust, uhkust täis rind.

Südant paisutab lootus, tiivustab piitsutat turja.
Seitsme sajangu saastast kirkastub tegudes hing:
toome päikese kotta, vendade pühitset ring;
inimtemplisse viime kodusest mullast kord urja!

Kauge vendade kodu, armastan sind:
karmund ihus sul tuksub kogumi rind!

1921.

Ninive lapsed

Eino Leino. Eestistanud Aug. Anni

Meeste koor.

Naiste koor.

Palja maa
meile andis Issand,
me viinapuu-aiaks ta tegime.

Tormise mere
meile andis Issand,
me lained laevega vallutime.

Õhkuvad himud
meile andis Issand,
nad valjastime valguse hobusteks.

Surma hirmu
meile andis Issand,
me võitsime ta meeletarkusega.

Maailma tühja
meile andis Issand,
me täitsime ta inimgeeniusega.

Kaunis on inime,
kui on töö higinelmed ta kulmuluil.
Kaunim inime on,
kui ta kodu ümbritsevad linnud laulupuil.

Kaunis on inime,
kui ta haua und, unustust igatseb.
Kaunim inime on,
siis kui elu tulilill ta palgeil leegitseb.

Kaunis on inime,
siis kui tarkus-reisikeppi peab ta käsi.
Kaunim inime on,
kui ta eksib, otsib, vaevleb, ent ei väsi.

1903.

Eino Leino

Eluloolisi andmeid

Aino Suits

Alles kaotuse järel selgub mõnikord kaotatu tõeline väärtus. See hingeeluline nähtus on Soomes eriti silmapaistva ilme omandanud Eino Leino hiljutise surma puhul.

sus ta paari aasta eest nendegi mälestusriidade kirjutajale. „Aga lind oksal ei küsi, kas teda kuuldakse või mitte. Nii ka mina. Kui mitte teistele, siis laulan vähemalt enesele.“

Eino Leino

Ei või ütelda, et Eino Leino ei oleks oma eluajal ja kodumaal olnud tunnustatud luuletaja. Kitsamais ringkondades oli ta õieti kõrgelt hinnatud. Aga oma kuulsusest hoolimata on ka Eino Leino ennast ajuti pidanud märkama unustatuna ja mahajäetuna. Liiatigi sõjale järgnenud üldises vaimsete huvide languses on ka see soome suurluuletaja mõnel pessimistlikul hetkel pidanud tunda, nagu oleks ta elutöö tuule heidetud. „Laulikuid ei ole enam tarvis,“ lau-

Eino Leino kustumine elavate kirjast on ta austuse Soomes äkki kui varjusurmast äratanud. Selle tõenduseks on läbi soome ajakirjanduse kohisenud mälestussõnad, luuletajate mitmekordsed järelehüüed, vabariigi valitsuse ja seltskonnategelaste auavaldused. Luuletaja põrmu pidulikul matusel lausus soome kirjandusprofessor V. Tarkiainen tunnustuse: „Eino Leino lüürika on sööbinud stigavamale kaasaeglaste teadvusse kui kellegi muu soomlase luulekunst.“

Kirjanikunime Eino Leino taga peitub Eino Armas Leopold Lönnbohm. Ta sündis 6. juulil 1878. Põhja-Soomes Paltamo kihelkonnas. Suri 10. jaanuari valjul pakashommikul 1926. Helsingi ligidal oleva Tuusula maakohas. Ta eluiga piirdus 47 ja 48 aasta vahelise keskeaga. Aga 1920. a. oli Helsingis juba võidud jubileerida Eino Leino 30-aastast kirjanduslikku tegevust.

See soome kirjanduse „imelaps“ oli nõnda siis õige varakult ilmunud oma luuletajakutse teele.

Eino Leino oli alles 12 aastat vana, kui üks provintisleht juba avaldas ta esimese trükitud luuletuse („Kajaanin linna,“ 1890). Kirjanikunimeks võttes ehtsoomelise Leino jälgis algaja noorukene oma vanema venna Kasimiri eeskuju, kes talle ka luuletajana oli olnud teeavajaks. Luuletajavendade isa maimõõtja Lönnbohmi rootsipärane sugunimi oli ta kooliskäimisel omandatud hariduslaenuks. Muidu aga oli selle Karjala talurahva keskelt põlvneva suguvõsa varasemaks nimeks olnud Mustonen. Mustosed olid olnud runo- laulikud, ja veel Eino Leino (Lönnbohmi) vanaisa on osanud hulga „Kalevala“ ürg- runosid.

Nõnda oli vana Mustose pojapojal luuletajakutse veres. Päritud ta tung süveneda „Kalevala“ motiividesse, loomusunniliste eeldustega seletatav vast ka ta haruldane oskus „Kalevala“ värsimõõtu ja sõnastuslaadi uuesti elustada (nagu eriti ta „Helkalauludes“).

Eino Leino ema, sündinud Kyrenius Viiburist, põlvenes vanast sõjameeste ja õpetajate soost. Ta abielu oli viljakas, lapsi kümme, neist Eino Armas noorim. Aga see lastega ülekoormatud abielu oli kõvale katsele pingutanud ka õrna ema tervise ja ergujõu, kui ta noorim poeg sündis. Oma kasvua mällestused Põhja-Soomes karmi looduse keskel on pärsine luuletaja oma surma eel põlistanud isikuajaloolises teoses „Elämäni kuvakirja“ (Mu elu pildiraamat) Mõningaid faktilisi andmeid oma varasemast noorusest on luuletaja ennemgi poetanud oma luuletuskogu „Elämän koreus“ (Elu toredus) eessõnas.

Neis mälestustes etendab valju isa ja hella ema kõrval tähtsat osa veel ta abiellumata tädi Olga Kyrenius, kes ennastsalgavaks ülesandeks oli võtnud haiglase õe lastekarja kasvatamise ja õpetamise. Ise osates viit elavat keelt oli ta lisaks õppinud kuuendatki, nimelt ladina keelt, et õe poegade täieliseks kodukoolitajaks ja järeleaitajaks olla. See virge vaimuga koolitädi on Eino Armast saatnud ülikoolini, ja veel hiljemgi on ta abielulahutustes kodutuks jäänud luuletaja jaoks kolde sooja hoidnud.

Elatanud ja vaevatud vanemate varavana murelaps põhise eramaaga piiratud kodukurus — nii kujuteleb paljukogenud luuletaja oma kauget lapsepõlve. Talved koolis, esmalt sisemaalinnakeses Kajaanis, siis Põhja-Soomes elavaimas rannalinnas Oulus, tõmbasid poisikese lahti armsast, aga raskest kodusest ümbruskonnast. Andeka lütseisti kolmandaks koolilinnaks oli lõunapoolne Hämeenlinna, kus juba ka ta värsikatsed hakkasid ilmuma. Värssi lükkida oli ta katsunud maast madalast. Luuletaja saavutused veetlesid keskkooli abiturienti mõttekujutlust juba ainsana taotlemisväärilise elupaleusena.

1890. saadik hakkas noore Eino Leino luuletusi ajalehtedes ja „Nuori Suomi“ albumites ilmuma. Kestis ometi, enne kui lootusrikas lütseumilõpetaja trükki võis anda oma esimese luuletuskogu „Maaliskuun lauluja“ (Märtsikuu laulud). 16 aastat vana Helsingis üliõpilaseks immatrikuleeritud, pääsis ta oma venna luuletaja ja arvustaja Kasimir Leino kaudu kohe otsekohesesse läbikäimise kirjandus-kunstiliste ringkondadega. Aga juba enne koolipingilt lahkumist oli ta saanud austava ülesande, Runebergi suure värsiteose „Kung Fjalar (Kuningas Fjalar) soome keele tõlkimise, millele järgnes muidki Runebergi tõlkeid samast sulest.

Noor Eino Leino liitus Helsingis kõige lähemalt Noor-Soomes kirjandusliku, kunstilise ja poliitilise rühmitusega, mille ajakirjanduslikuks häälekandjaks oli rahvusvabameelne „Päivälehti.“ Läbikäimine niisuguste loominguliste suurkunstnikkudega nagu Sibelius, Gallén, Pekka Halonen on temasse ta enese

sõnade järele sügavasti mõjunud. Enam kui tolleaegne ilukirjandusmäärasid muusika ja kujutav kunst need sihtjooned, mida mööda Eino Leino oma toodang hakkas arenema ja tõusma: temast sai rahvusliku romantika, unistusluule vaimustatud ja hoogne edustaja soome sõnakunsti, luulekunsti.

Mis puutub kirjanduslikesse eeskujudesse, siis oli ta oma venna Kasimir Leinoga algavast lähtekohast juba läbistanud arenguastmestiku: Kaarlo Kramsu, Aleksis Kivi, Minna Canth, Runeberg. Siis oli tulnud elu- ja armujanulise koolilõpetaja Heine-periood¹⁾. Nüüd haaras noore jõutundelise üliõpilase eneseteadvusse Nietzsche²⁾ vägimeelse üliinimese kuulutus. Nietzsche individualistliku³⁾ eluvaate paisutused liitusid Eino Leino mõttekujutluses rahvusromantiliste helevustega.

Rahvusliku uusromantika vaimus pööris Eino Leino nüüd „Kalevala“ muinasmotiivide isikupärase ümbermoodustamise radadele. Tema järgmine luuletuskogu pärast „Maaliskuun lauluja“ on „Tarina suuresta tammesta“ (Suure tamme lugu). Siis varsti kohe selle järele „Yökehrääjä“ (Öösorr), milles uueaegne individualism ja „Kalevala“ salapärasus on omandanud hästi algupärase ilme. Samas ajatikus on kirjutatud 1898. trükitud dramaatiline luuletus „Tuonelan joutsen“ (Toonela luik), mille lennukad värsid ja mänglev rütm juba osutavad suurt kunstilist oskust. Hili-semale lugejale jääb siiski mulje, nagu oleks sõnahelinast joobumine siin autorit liialtki veedelnud.

Laulmise hoosse jõudnud Eino Leino ei heitnud enam oma laululäkitust. Selle kutse teelt pidid kõrvale jääma ta ülikooliõpingudki. Ta värsitoodangu viljakus kasvas aasta aastalt. Ta uusromantilise perioodi harisaavutusena peetakse ürgsete nägemuste ja omapärase väljenduskäändudega ilmestatud ballaadide kogu „Helkavirsiä“ (kahest eestikeelsest tõlkest teise päälkirjaks „Pühad laulud,“ millist nimetust tuleb

võtta katoliku poolpaganuse rahvapühal lauldud müstilise värsi mõttes). 1900. a. suvel Kesk-Soomes kirjutatud, teisendavad „Helkavirsiä“ ballaadid meisterlikult „Kanteletare“⁴⁾ vana laululaadi hämaras ürgsuses heitlevate kirgede dramaatiliste lahendusvõtetega.

Eino Leino tõusuaaja lüürika väärtuslikuimaid kogusid on „Hiihtäjän virsiä“ (Suusasõitja laulud) 1900., „Pyhä kevät“ (Püha kevad) 1901., „Kangastuksia“ (Terendusi) 1902., „Talvi-yö“ (Talve öö) 1904. Aga tema üksteisele järgnevate värsiraamatute paljas päälkirjadegi loetelmine ulatuks üle selle mälestuskirjutuse raamide. Piirdun sellepärast ainult tema jatkuva uusromantika märkimisega ja tema luulekunsti arengutunnuste kohta tähendusega, et need näitavad ikka intiiimsama individuaalsuse kasvu kui ka ühiskondlikule olevikule liginevat suuna.

Maailmakirjanduse klassikud olid ühtlasi elavaks saanud Eino Leino eneseteostuses. Nende mõjude ja sisenduste vastuvõtmisest on mälestusmärgiks jäänud nii mõnegi klassilise teose meisterlik tõlge. Kõige rohkem on luuletajat Dante⁵⁾ vallanud: ta ei ole Dante lummutusest pääsnud vähema pingutusega kui „Divina commedia“ soome keele tõlkimisega. Vanade suurteoste ümberistutamise kõrval on ta soomestanud ka uueaegsete sõnatarkade töid.

Juba 1903. saadik oli Eino Leino oma värsiloomingu kõrval kirjutanud ka algupäraseid proosateoseid. Nimetan neist ainult lüüriliste meelolude ja isikupärase mõtiskelude kantud hingepilte „Kaunosielu“ (Kaunishing), tõsieluliselt teritatud hingeeritlust „Nuori nainen“ (Noor naine) ning suuremat romaani-tsükli neljas osas: „Työn orja,“ „Rahan orja,“ „Naisen orja“ ja „Onnen orja.“ Mõned Eino Leino jutustusvisandid liituvad nii lähedalt ta ajakirjaniku osadega, et autor ise ei nõua rohkem kui vesteloolist hindamist: nii „Päiväperhoja“ (Ühepäeva liblikad) ja „Päivä Helsingissa“ (Päev Helsingis), mõlemad eesti keele tõlgitud.

¹⁾ Heinrich Heine — saksa luuletaja 1799—1856. ²⁾ Friedrich Nietzsche — saksa filosoof 1844—1900. ³⁾ Individualism — üksikolevuse vaba arengut ja toimingut tunnustav ilmavaade. ⁴⁾ „Kanteletar“ — soome rahvalaulude kogu 1840. ⁵⁾ Dante — itaalia suurluuletaja 1265—1321.

Eino Leino kirjanduslik tegevus on olnud nii mitmetahuline ja lai, et siin ei või praegu küsimust olla kõigi ta eri palgepoolte tähistamisest ega ta teoste loetelemisestki. Tema teoste arv tõuseb igatahes üle saja. Igasugune ülevaade Eino Leino loomingust oleks aga väga puudulik, kui unustaksime koguni ta draamateosed. Neid on ta sulest signinud 30 ümber. Neid on rahvusromantiliselt nagu „Lalli,“ „Tuomas piispa“ (Piiskop Toomas), „Maunu Tavast“ ja näitelavamenuline „Simo Hurtta.“ Kaugemaid ajaloolisi aineid on ta ehk kõige paremini käsitelnud Vahemeremaade haridusmuinsuses mängiva „Alkibiadese“ ja „Tarquinius Superbuse“ kujul. Aga tema repertuaar mahutab eneses ka oleviku külaelust joonistatud dramaatilisi karakterpilte nagu „Pentti Pääkkönen.“

Kui kõige selle juure lisada, et Eino Leino oli paarikümne aasta kestes soome kirjanduse, kunsti ja teatri tähtsamaid arvustajaid, olen mõne sõnaga vähemalt näidanud nende erialade ääri, kus ta on liikunud.

Aga ometi ei mahu neisse äärjootesse kaugelt mitte Eino Leino kogu vaimukas ja suurpiirdeline elav isik. Ta sädelev vestlusand ja tabav dialektika tagasid talle seltskondlikus eraelus ikka hülgeosa. Nii vali avalik arvustaja kui ta oligi, ei peksnud ta keelt ka oma ametikadedate võistlejate pääle nende selja taga. Selleks oli ta liiga suur. Kõigi oma annete, ennastpillavate joonte ja nõrkustegagi on ta oma kaas-aeglastesse ja sõpradesse jätnud unustamatu mälestuse. Ainelisi väärtusi ei olnud tema jaoks olemas. Oma elu

tormilistes palanguis ei olnud ta enesele osanud püstitada oma kodu ega leida oma kollet. Nõnda suri ta enneaegu vaibunud rändajana Helsingi lähedal maal ühe tuttava võõrastoas.

Eino Leino oli kõigi oma ajakohaste ilmetega ajatuks ürgjõuks soome hariduselus. Kui temast mõnikord oli katsetud teha muud, ei olnud see õnnestunud. Ühest Eino Leino viimaste aastate luuletuskogust „Syreenien kukkiessa“ (Sirelite õitstes) sobib ta pärisolemuse iseloomustamiseks võrdkujuline „Vaeltava kuusi“ (Rändav kuusk). Luuletaja mõttekujutluses moondub ta enese seesmise taltsutamata personifikatsiooniks¹⁾. Soome sisemaa saludest saabunud kuusk, mille oksadele riputatakse paberõisi ja muud linnalemmeid. Metsik kuusk kuuleb tuule kohinat kaugest laanest, heidab enesest kõik kunstlikud ehted ja sööstab jälle tagasi suure ürgsuse riiki:

Niin nousen ja suutun ja suoristaun —
 koku korven soi minun korvissain:
 kas, kuinka ne kirpoo kahlehet,
 paperikukkaset, omenat kultaiset,
 mies, vaimo ja laps miten kalpenee,
 kun tuskani huutonsa huskaisee,
 kun tuulispäänä ma tohisen pois!
 Ja on kuin ei kattoo, seinä ois,
 kuin sammuisi kynttilät oksiltain,
 ne kestivät kehoaa ilmaa vain,
 mut pääkäni syttyvät tähdet yöon,
 jää jälkeeni tyhjyys ihmistyön.

(Nii tõusen ja vihastan ja õiendun sirgu; laane kohin kostab mu kõrvus: vaata, kuidas need kütked langevad, paberõied, kuldõunad, kuidas mees, naine ja laps kahvatavad, kui mu tusk oma hüüu kuuldavale õhkab, kui ma tuulispäänä ära tuhisen! Ja on nagu ei oleks lage, seinu, kui kustuksid küünlad oksadelt, need kestsid ainult halba õhku, aga minu pää kohal süttivad õõ tähed, minust järele jääb inimliku töö tühjus).

¹⁾ Personifikatsioon — isikustus.

Nõid

Eino Leino. Eestistanud B. Linde

Kord elas kuski külas vana nõid, kes oma teadmusi kellelegi ei avaldanud. Ta teadis tuhandeid lausumis-sõnu, aga pidas neid kõige suuremas saladuses, sest need olid tema perekonnas juba ammust ajast isalt pojale edasi antud ja tema perekonnal polnud muud varandust olnudki. Aga see nõid oli viimne oma suguseltsis.

Ta oli väga kuulus tark, kelle juure rahvast ligidalt ja kaugelt käis, ja mõnigi oli katsunud suure maksu eest tema salasõnu ära osta. Kuid asjata! Nõid hoidis neid kui oma kallimat varandust ja tahtis neid nähtavasti enesega ühes hauda viia.

Kihelkonna härrastegi kõrvu oli jutt nõia suurest tarkusest ulatunud, ning ühel päeval nähti õpetaja poega, noort üliõpilast, targa hurtsiku poole sammuvat. Nõid oli nagu alati kodus ja silmitses pahaselt tulijat:

„Mis asja on?“

Noormees hakkas oma asja seletama. See oli just rahva ärkamisajal ja üliõpilane oskas väga ladusasti rääkida. Ta seletas, mistarvis nõiasõnu kogutakse, mis tähtsus neil soome muinasloos selgitamises ja terve rahva äratamises olevat. Aga ehk ta küll ilusasti kõneles, ei avaldanud nõid talle ometi midagi ja tühjalt pidi noormees tagasi pööрма.

Oli kümmekond aastaid mööda läinud ja noor üliõpilane sellesama koguduse pääle, kus ta isagi oli olnud, õpetajaks saanud. Ühel päeval saadeti temale sõna, et vana nõid surmavoodil on ja õpetajaga rääkida tahab. Õpetaja võttis tarvilised ametiasjad kaasa, aga ka veel paberi ja pliitsi, lootes, et veel viimsel minutilgi vanamees oma nõiasõnad avaldab. Tulise isamaalaseks ei olnud õpetaja vanaski eas oma nooruse ideaale unustanud.

Targa tupp astunud ja tema voodi äärele istunud, küsis õpetaja:

„Kas sa usud Issanda Jeesuse Kristuse sisse?“

„Ei,“ vastas nõid ja seletas kohe, et ta õpetajat mitte sellepärast pole siia kutsunud. Tema tahtvat nüüd neid salasõnu õpetajale avaldada, mida see kord temalt oli palunud, sest pärast seda olevat ta nagu südametunnistuse piina hakanud tundma ega pole ööl ega päeval rahu saanud. Kuigi ta kord lausumisõnu enesega ühes hauda mõtelnud viia, tahtvat ta need nüüd ometi isamaale ohvriks tuua.

Õpetaja, olgugi et ta haige hinge pärast mures oli, võttis taskust paberi ja pliitsi ning küsis:

„Kas sa aga suudad sõnu meele tuletada?“

Ja nõid hakkas ette ütleva. Pea sai õpetaja paber täis ja ta pidi kirikumõisa uue järele saatma. Kolm ööd ja kolm päeva istus ta nõia hurtsikus ja kirjutas vahet pidamata, sest ta oli tõsine isamaalane, kes oma nooruse ideaale ei olnud unustanud. Aga nõia hingamine jäi ikka nõrgemaks.

Kolmandal päeval ütles õpetaja:

„Kas meie ehk ei lõpetaks juba? Sinul oleks aeg hingeasjade pääle mõtlema hakata?“

Kuid nõid oli juba nii nõrk, et ta muud ei suutnud kui ähkida. Ja õpetaja jagas temale püha õhtusöömaega, pani käed tema pää pääle, laskus põlvili ja palus; aga kui ta üles tõusis, oli nõid juba surnud. Tema lauluvara ilmus paar aastat hiljem trükist ja äratas asjatundjate seas suurt tähelepanu.

Vanul päevil hakkas õpetajat see mõte vaevama, et nõid ehk tema hoolituse pärast taevasse ei pääsnud. Rahutuses andis ta asjast piiskopile teada, kui see oma ameti-teekonnal tema kihelkonda tuli. Aga piiskop trööstis teda ja ütles:

„Ole mureta, mu poeg! Tema andis kõik, mis tal oli, ja niisugust hinge ei tõuka Issand enesest ära.“

Kilk koldel

C. Dickens. Tõlkinud E. Vöhlmann

(Järg.)

„John, täna õhtul pole sul kuigi palju pakke, kuid silmasin veel mõnd suurt vankris. Eks nüüd nendega ole küll vähe rohkem vaeva, kuid maksetakse ka selle eest paremini, nii siis pole põhjust nuriseda. Eks ole nii? Ja võib-olla oled mõned pakid juba teel ära annud?“

„Jah, seda küll. Isegi kaunis palju.“

„Mis siis siin ümmarguses kastikes on. Heldekene, John, see on ju pulmakook!“

„Noh, seda juba naise eest ei peida,“ ütles John naeratades. „Mees poleks kunagi sellele tulnud. Olen enam kui kindel, kui ta ka oleks olnud peidetud kas teekasti või kilupütti või mõne muu asja sisse, ometi oleks naine ta säält üles leidnud. Jah, see on pulmakook. Tõin just praegu pagariärist.“

„Minu arvates kaalub see vist küll sada naela!“ hüüdis Dot ja näitas, nagu ei suudaks ta seda kuidagi üles tõsta. „Kellele see on, John? Kuhu viid sa tema?“

„Loe teiselt poolt,“ ütles John.

„Kuidas? Heldekene, John!“

„Jah, kes oleks võinud seda arvata,“ ütles John.

„Poleks kunagi seda mõtelda võinud,“ lausus Dot ja istus pääd raputades põrandale, „et see just on Gruff ja Tackleton'ile¹⁾, mänguasjade vabrikandile.“

John jaatas.

Mrs. Peerybingle raputas pääd, mitte et nõus olla, vaid ta oli keeletu imestusest ja kahetsusest. Tal olid huuled tugevasti kokku surutud (mis seda harilikult mitte ei olnud) ja ta vaatas Johni pääle, kuid ta mõtted olid mujal. Ka miss Slowboy, kellel oli iseäraline and last lõbustades mehaaniliselt korrata üksikuid mõttetuid lausekatkendeid, kusjuures ta kõiki nimisõnu mitmuses tarvitas, pomises omaette: kas tema ei ole tõepoolest need Gruff'id ja Tackleton'id,

¹⁾ Greff ja Teklton.

mänguasjade vabrikandid; kas tõesti käis ta pagariärides pulmakooke toomas; kuidas ometi tema emad kohe kastid üles leiavad, kui isad need koju toovad..., ja nõnda edasi, lõpmatuseni.

„Ja nii siis sünnib see tõenäoliselt ikka!“ ütles Dot. „Tead, John, meie käisime plikadena koos koolis.“

John vast mõtles naisest või oli valmis kujutelema väikese kooliplikana. Ta vaatas unistava naeratusega Doti otsa, kuid ei vastanud midagi.

„Gruff ja Tackleton on liig vana ja ei sobi sellele noorele tüdrukule. Kui palju on ta sinust vanem, John?“

„Niipalju, mitu tassi teed joon tänase õhtuga ma rohkem kui Gruff ja Tackleton neljaga,“ ütles John hääsüdamlikult naeratades, nihutas tooli ümmargusele lauale lähemale ja hakkas suure isuga sööma. „Ma pole just sööma-ahne ega söögi palju, kuid selle eest alati mõnuga.“

Isegi see väike märkus, mida ta harilikult laua taga kordas, mis oli üks tema süütutest naljadest (sest vastuoksa söögiisu oli tal määratu suur), ei toonud naeratust naisukese näole. Dot seisis liikumata pannide keskel, lükkas tasakesi jalaga koogikasti endast eemale, pilku viskamata, kuigi ta silmad maha vaatasid oma ilusale tuhvlile, mis talle muidu iseäranis meeldis. Ta jäi mõttesse, unustades teejoomise ja Johni (ehk see küll ta ergutamiseks noaga vastu lauda kõpsutas), kuni lõpuks viimane üles tõusis ja tema õla puudutas. Nüüd viskas Dot nagu ärgates kord pilgu oma mehele, ruttas siis teelauda ja naeris oma laokust. Kuid see polnud enam endine naer. Selle toon ja ilme olid hoopis uued.

Ka kilk vaikis. Ja terve tuba muutus korruga igavamaks, hoopis teiseks kui enne.

„Kas kõik pakid on siin, John?“ küsis Dot pika vaikimise järele, mille aus

ajur pühendas oma söömise suhtes armastatud väite teise poole praktiliseks tõenduseks. (Oletades, et esimene pool jäi kaheldavaks.) Igaüks, kes teda sel silmapilgul oleks näinud, oleks ka ütelnud, et ta vaidlemata sööb mõnu ja häameelega. „On siin kõik pakid, John?“

„Jah, kõik. Ah, mina... mis ma tegin! (Ta pani kahvli ja noa käest ja tõmbas sügavalt hinge.) „Unustasin vanakese hoopis.“

„Missuguse vanakese?“

„No, sääl vankris. Viimati, kui teda vaatasin, magas teine õlgedes. Nüüd kodu nagu vilksatas meele, kuid lendas kohe jälle pääst välja. Holla-a, tõuske üles!“

Viimased sõnad hüüdis ta õue, kuhu ise ka küünlaga ruttas.

Tilly

Miss Slowboy, tabanud mingi saladusliku vihje¹⁾ kellegi vanakese kohta ja ühendanud selle oma müstilises fantaasias teatud usulist iseloomu assotsiatsioonidega²⁾, oli niivõrd ärritatud, etta kiirelt oma toolilt tule juures üles tõusis, et oma emanda kuue taga kaitsetotsida. Kuid uksest mööda rutates jooksis ta otse võõra pääle. Instinktiivselt sirutas ta välja ainsa kaitseriista, mis oli tal käes, kuid õnnetust, selleks ei osutunud keegi muukui silmatera-kene ise, ja nüüd tõusis toas kirjeldamatu kisa ja

müra, mis veel rohkem kõvenes, kui Boxer oma kärarikkusega hääks

arvas sekka lüüa. Nimelt oli see tark koer palju hoolikam oma peremehes ja kartis väga, et võõras härra võib need kaks noort paplit, mis vankri taha olid kinnitatud, kogemata endale võtta ja plehku panna. Sellepärast valvas ta hoolega, kui see magas, ja jälgis teda nüüd igal sammul ega andnud rahu ta saabastele ja nõõpidele.

„Noh, härra, te magate kui kangelane,“ ütles John, kui jälle kõik vaikseks oli jäänud (kogu selle aja seisis võõras, kübar käes, liikumata). „Pidin juba peaaegu küsima, kuhu jäid teised kuus tükki, aga sain veel õigel ajal aru, et see teravmeelsus oleks, mis minule nii-kui-nii ei kõlba. Kuid peaaegu oleksin küsinud,“ kordas ajur naerdes, „peaaegu.“

Võõras (tal olid pikad valged juuksed, kenad näojooned, mis olid imejärsud ja liig teravad vanamehele, ning tumedad hiilgavad erksad silmad) vaatas ringi, naeratas ja, kui nägi perenaist, kummardas viisakalt.

Riides oli võõras väga imelikult ja ebamoodselt. Ta kandis pruuni ülikonda ja sama värvi keppi. Kui ta lõi viimasega vastu põrandat, muutus see korruga tooliks, millele ta rahulikult maha istus.

„Nägid,“ hüüdis ajur, oma naise poole pöördudes. „Nii leidsin tema tee vereski vaikselt istumas, kui verstepost sirgelt. Ta on kurt.“

„Istus ta lahtise taeva all, John?“

„Lahtise taeva all,“ kinnitas ajur.

„Oli juba videvik, kui ta mulle ütles: „Võtke, siin on sõiduraha,“ andis mulle kaheksateistkümmend penssi, istus vankrisse ja siin ta nüüd on.“

„Ta kavatseb juba nähtavasti minema hakata, John?“

Kuid ei. — Võõras tegi ainult kõnelmiseelseid harjutusi.

„Kui lubate, jään ma siia, kuni mulle järele tullakse,“ ütles ta siis, „ärge pange mind tähelegi.“

Ta võttis ühest taskust prillid, teisest raamatu ja hakkas lugema, tähelepanu pöörmata Boxerile, kes oma pääletungidest veelgi ei tahtnud loobuda.

1) Vihje — märkus, mõista-anne. 2) Assotsiatsioon — sidestumine.

Kuid varsti tõstis ta jälle päa, silmitses esiteks naist, siis meest ja küsis:

„On see, austatud härra, teie tütar?“

„Naine,“ vastas John.

„Onutütar?“ küsis võõras uuesti.

„Naine-e!“ hüüdis John.

„Naine! Nii noor!“

Võõras asus uuesti lugema, ei olnud aga lugenud paari ridagi, kui ta uuesti päa tõstis ja küsis:

„On see laps teie oma?“

John jaatas nii energiliselt, et kui ta oleks kisendanud „ja“ kuuldetorusse, see säälgigi nii selgelt poleks kajanud.

„Tüdruk?“

„Poiss!“ mõirgas John.

„Näib veel hoopis väike olevat.“

Silmapilkselt segas end mrs. Peery-bingle kõnelusse.

„Kaks kuud ja kolm päeva! Täna on kuus nädalat, kui rõugeid pandi ja tagajärjekalt. Tähelepandavalt terve laps, ütles doktor. Kasvult ja kaalult mitte vähem kui viiekuune. Mõistab juba mõndagi. Võib — teie ei usu — juba oma jalgu püüda.“

Hüüdnud need fraasid otse vanamehe kõrva, punastas noor ema, nii et nägu omandas üsna purpurse värvi, ja hoidis tal lapse tagasilükkamatut triumfeeriva tõendusena silme ees, kuna Tilly Slow-boy hakkas kui lehm hüplema süütu lapsukese ümber, täites õhku mingisuguste melodiliste hüüetega tundmatul keelel, mis kõlasid aevastuse või puristamisena.

„Kuula!“ hüüdis John. „Näib, talle on järele tulnud. Keegi lõhub ust. Tilly, tee lahti!“

Agas enne kui Tilly ukсени jõudis, avanes see ise. See oli iseäralik uks, niisuguse lingiga, mille igaüks, kes soovis, väljaspoolt ise võis avada, ja soovijaid leidis alati, sest ajuri naabrid armastasid tihti temaga juttu vestma tulla, ehk ta ise küll suur lobiseja ei olnudki. Uks avanes ja sisse astus väike lahjavõitu tõsine tõmmuka näoga mees, seljas suur kotiriidest mantel, õmmeldud arvatavasti vanadest pakkide ümbert saadud kottidest, sest kui ta pöördus, et ust kinni panna, nähti tal

selja pääl kaks suurt musta tähte — G & T, kuna nende alla sõna „klaas“ oli maalitud.

„Tere õhtust, John!“ ütles mehike.

„Tere õhtust, proua, Tilly, tere õhtust, võõras! Kuidas käib poisikese käsi, proua? Aga Boxer, loodan, peab end ikka hästi üleval?“

„Kõik on terved, Caleb¹⁾,“ vastas Dot.

„Teil tarvitseb mu silmaterakest ainult korraks vaadata, siis teate kõik ja näete, et ma õigust räägin.“

„Samuti nagu teidki,“ lisis Caleb.

Ometi ei mõtelnudki ta teda vaadata; tal olid väga imelikud udused rahutud silmad, mis vaatasid alati kaugele, unistades hoopis teisest asjast. Sarnane oli ka ta hää.

„Või ka Johni,“ jatkas Caleb, „või Tillyt. Või iseenesest-mõista Boxerit.“

„Sul on vist väga palju tööd praegu, Caleb?“ küsis ajur.

„Jah, kaunis tublisti,“ vastas ta nii mõttes näoilmeaga, nagu lahendaks ta mõnd filosoofilist ülesannet. „Praegu on kaunis tublisti vaeva noalaevaga. Ma teeksin häämelega Noa terve ta perega, kuid selle hinna eest kahtlen. Ka oleks väga hää, kui igaüks kohe tunneks, kes on Sem, ja kes on Ham, ja kes kelle naine. Ka kärbsed ei tule hästi välja. Elevantidega võrreldes näivad nad liig suured. Ah soo! Kas sa ka mõnd pakki minu jaoks töid, John?“

Ajur kobas palitu, mille ta enne seljast oli võtnud, taskuid ja leidis säält sambla ja paberiga hoolsasti mässitud roosipotikese.

„Vaata!“ ütles ta paberit roosi ümber ettevaatlikult võttes. „Ükski leheke pole murdunud, ja näed, täis pungi!“

Calebi tuhmid silmad muutusid korraga säravaiks.

„Kuid on kallis, Caleb,“ ütles John.

„Väga kallis, praegu pole lillede aeg.“

„Ei tee viga. Maksku ta mis tahes, ma ei kahetseks,“ vastas mehike.

„Aga muud midagi ei ole?“

„Veel üks väike kastike,“ vastas ajur. „Siin ta on, võtke!“

„Caleb Plummer'ile,“ veeris ta. „Sularaha...“ Mis see tähendab, John?

¹⁾ Kaleb.

Kas siin viimati raha ei ole. Vististi ei ole see mulle.“

„Mis raha!“ vastas John, üle mehikese õla vahtides. „Ettevaatlikult!“¹⁾ Vahest on siin midagi habrast.“

„Ah jaa! Tõepoolest!“ ütles Caleb. „Mõistan nüüd väga hästi. „Ettevaatlikult!“ No ja, see on mulle. Raha oleks võinud vast siis olla, kui mu kallid poeg, kes Lõuna-Ameerika kullamaale läks, elus oleks. Teie armastasite teda ka nagu poega. Eks John? No ei tarvitse vastatagi, tean seda niigi. Caleb Plummerile. Ettevaatlikult! Nii—nii, üsna õige. Need nukusilmad siin karbikeses on tütrekese tarvis. Kui hää oleks aga, John, kui nende asemel võiksin viia talle enesele terved ja nägijad silmad.“

„Minagi sooviksin seda, kui ainult võimalik oleks.“

„Tänan!“ ütles mehike. „Kui ainult mõtlen, et ta enam ialgi oma nukke ei näe, kuna need teda terve päeva põrnitsevad, siis otse löikab südamesse. Aga kuipalju teile võlgnen. John?“

„Küll ma sul võlgnen veel, kui sa nii kangesti seda nõuad! Eks ole, Dot, peaaegu oleksin teravmeelseks muutunud?“

„No olgu siis, nagu tahate,“ ütles mehike. „Te olete ikka nii lahke olnud. Nüüd on vist kõik.“

„Ei päriselt,“ vastas John, „veel on üks asi.“

„Midagi vist minu peremehe jaoks?“ küsis Caleb pärast järelemõtlemist.

„Ah muidugi, sellepärast ma õieti tulingi. On mul aga pää otsas! Päris segane kõigist nendest noalaevadest. Kas ta ise veel pole siin käinud?“

„Kus temal nüüd aega. Ta mängib nüüd suuresti kavaleri.“

„Kuid sellegipärast tuleb ta täna veel tingimata,“ ütles Caleb. „Ta käskis minul nimelt paremat kätt tänavat tagasi tulla, et meie üksteist kohtaksime, ja ma võin kas või kihla vedada, et ta tuleb. Kuid parem on siiski, kui ma nüüd lähen. Ega te pahanda, proua, kui ma Boxerit vähe sabast näpistan?“

„Mis imelik küsimus, Caleb!“

„Siiski. Ei maksa. Koerale võib-olla ei meeldi. Vaat saime ühe tellimuse haukuvate koerte päale, nõnda siis tahaksin neid kaunis loomulikult kujutada, niipalju kui see mul kuue pensieest võimalik. See oli siis kõik. Va-bandage, proua.“

Korruga hakkas Boxer näpistamist ootamata suure õhinaga haukuma. Et see tähendas uue külalise lähenemist, siis jättis Caleb kõik eluuringise kohasema aja jaoks, kahmas ümmarguse karbi ja ruttas minekule. Ometi oleks ta võinud selle vaeva nägemata jätta, sest juba lävel pörkas ta külalisega kokku.

„Ah nii, teie olete siin! Oodake minut, läheme koos koju. Tere, auväärt John Peerybingle. Minu sügavam kummardus teie kenale naisele. Läheb teine iga päevaga ikka ilusamaks ja nooremaks,“ pomises külaline madalal häälel.

„Ma imestaksin väga teie komplimente, mr.²⁾ Tackleton,“ ütles Dot kaunis ebasõbralikult, „kuid nüüd on see vahest teie uue seisukorraga seletatav.“

„Te teate juba?“

„Ja, pidin uskuma,“ ütles Dot.

„Aga uskuda ei tahaks?“

„Ei.“

Tackleton, mänguasjade vabrikant, harilikult tuntud Gruff ja Tackleton'ina (sest nii oli firma nimi, ehk küll Gruff oli juba ammu surnud, kuid oma kompanjonile jättis ta nime ja selle nimega tervele firmale meeldiva kõrval-maigu³⁾). Mänguasjade vabrikant Tackleton oli õnnetu mees. Tema vanemad ega eestkostjad ei mõistnud teda ega ta kutset. Oleksid nad temast mõne hangeldaja, närukaupmehe, asjaajaja, politseiametniku või spekulandi teinud, — võib-olla oleks ta sarnastes ametites juba nooruses kõik oma sapi tagavara hävitanud ja vanaduses — kas või vahelduseks ja uudiseks — hääks inimeseks saanud. Nüüd aga alatiseks mõistetud niisugusele rahuarmastavale tegevusele, nagu seda on mänguasjadega kauplemine, sai ta mingisuguseks inimesesööjaks, kes eluaja toitust lastest ja oli nende kõige

¹⁾ Caleb luges „cash“ (sularaha) „care“ (ettevaatus) asemel. ²⁾ Mister. ³⁾ Gruff — tusane, riiakas.

suurem vaenlane. Ta vihkas kõiki mänguasju. Suure kahjurõõmuga tegi ta oma töökojas kõige koledamad näod küll pruunidele papist talupoegadele, kes põrssaid turule ajasid; küll kuulutajatele tänaval, kes advokaatide kadunud südametunnistust taga otsisid; küll vedrutoolidel vanatüdrukutele, kes sukki nõelusid või kooki lõikasid; küll muile sarnastele eksemplaridele. Siin ilutses kõiksugu hirmsaid nägusid, õudseid, karvaseid, punaste silmadega kuradikesi, vampiiri-ilmega pabermadusid, deemonilisi pajatseid, kes kuidagi moodi ei tahtnud lamada, vaid väikesi lapsi oma koledate hüpetega pool-surnuks ehmatasid. Kõik need tööd olid talle ainsaks rõõmuks ja kaitseklapiks ta kurjale südamele. Niisuguste asjade loomises oli ta tõepoolest osav. Kõik, mis viis teda mõnele koledusideele, täitis teda rääkimata vaimustusega. Ta raiskas suure hulga raha mingi nõialaterna plaatidega (see oli ta armsam mänguasi), mis kujutasid pimedusvõime, üleloomulikkude inimnäoliste molluskite kujul. Ta mattis terve väikese kapitali selleks, et oma verejanuliste hiiglaste nägusid kirjata: ta joonistas, kuigi ta ise kunstnik ei olnud, kriiditükiga oma hirmutistele niisuguseid kõõrdivaatajaid loomanägusid, et iga noor džentlmen¹⁾ kuuest üheteistkümnelt aastani, kes niisuguse eksemplari kingituseks sai, oma hinge-rahuga terveks jõulu- või suvi-vaheajaks jumalaga pidi jätma.

Nagu oma mänguasjade loomingus oli mr. Tackleton (nii kui enamik inimestest) eluski. Teie võite nüüd enesetele kergesti kujutella seda haruldaselt meelepäralist, valitud mõistuse ja armsate kommentega inimest, pikas rohelises mantlis, mis maani ulatus ja lõunanõõpidega kinni käis, ja suurtes tumepunaste äärtega saabastes, mis palitu alt välja vahtisid.

Kõige selle pääle vaatamata mõtles mänguasjade vabrikant Tackleton abi-

elluda, mõtles nimelt abielluda noore ja kena tütarlapsiga. Ei või just ütelda, et ta peigmehe moodi oli (vähemalt niisugusena, nagu ta praegu ajuri köögis seisis). Puisel näol hapu grimass, keha vimmas, müts nina pääl, käed sügaval taskus, nii vahtis ta mütsi alt oma väikese silma nurgaga ja koondas sesse pilku terve oma mür-

Tackleton

gise kurjuse kuhjunud tagavara. Nii tuletas ta pigemini mõnd kurja varest kui peigmeest meele. Kuid siiski oli ta peigmees.

„Kolme päeva pärast, tuleval neljapäeval, aasta esimese kuu viimsel päeval, on mu pulmapäev,“ ütles Tackleton.

Ei tea, kas ma nimetasin, et ta alati üht silma pärani, teist pilukul hoidis ja et pilukil silm neist kõige ilmekam oli. Vist mitte.

„Tuleval neljapäeval on mu pulmapäev,“ kordas Tackleton ja kõlistas taskus raha.

„Kuidas, sel päeval olid ju meiegi pulmad!“ hüttis ajur.

¹⁾ Džentlmen — aumees, peen seltskonnamees.

„Ha, ha!“ naeris Tackleton. „Teie olete siis naisega samasugune paar kui mina oma naisega, just ühtmoodi!“

On võimatu kirjeldada Doti paha-meelt, mille need häbematud sõnad välja kutsusid. Ta läheb liig kaugele. Varsti kujuteleb ehk endale, et ta samasuguse silmaterakese saab? On ta aga ogar, see inimesel!

„Ma tahaksin teiega paar sõna rääkida,“ pomises Tackleton, ajurile küünarnukiga külge müksates ja teda kõrvale talutades. „Tulete muidugi pulma? Oleme ju kahekesi kui kaks saabast — loodud paar!“

„Kuidas nii?“ imestas ajur.

„Võib-olla ehk on väike vahe aastates,“ ütles Tackleton ja müksas ajurit teist korda. „Tulge tingimata, kui mitte pulma, siis veetke meiega õhtu enne seda.“

„Miks?“ küsis John, imestades ta pääletükkivat lahkust.

„Kuidas miks?“ vastas teine. „Imelik viis kutseid vastu võtta. Lihtsalt, lõbu pärast, hää seltskonna pärast. Istume, ajame juttu ja nii edasi.“

„Mulle paistis, et te kunagi seltskonda ei armastanud,“ ütles ajur otsekoheselt, nagu ta seda alati oli harjunud olema.

„Olgu pääleegi. Ütlen otsekohe välja ega varja midagi, kui teie seda nii teada

tahate. Teie naisega olete kui kaks turteltuvikest, nagu seda kohvitantad nimetavad. Meie kahekesi teame juba, kuidas sellest tuleb aru saada, aga...“

„Ei, meie ei tea seda sugugi,“ segas John vahele. „Millest teie ometi kõnelete?“

„Noh, hää küll, olgu! Hää küll. Annan järele, et teile lõbu teha. Teame — ei tea, — ükskõik. Ma tahtsin ainult ütelda, et teie kui kaks tuvikest avaldate tulevasse mrs. Tackletonisse hää mõju. Ja kuigi teie väike naisuke mind kõige paremini ei salli, siiski võib ta kas või vastu tahtmist mulle kasulik olla, sest tema ümber lehvib alati mingisugune perekondliku õnne õhkkond, mis ümbrussegi mõjub, kuigi muidu õnn on petlik asi. Kuidas siis jääb? Tulete ikka?“

„Meie otsustasime oma pulmapäeva kodus pühitseda — muidugi nõnda, kuidas see võimalik on — ja töotasime seda juba kuue kuu eest,“ ütles John.

„Kuidas, kodus?“ hüüdis Tackleton. „Nelja seina ja lae vahel! (Mispärast ometi teie seda kilki ei hävita; mina tapan neid alati ega salli nende piiksumist.) Minu kodus on ka neli seina ja lagi. Nii siis tulge ometi, eks?“

„Teie hävitate oma kilgid ära?“ küsis John.

(Järgneb.)

Kus vaim

R. Tagore. Eestistanud K. P.

Kus vaim on kartuseta, pää püsti,
Kus tunnetus on vaba,
Kus maailm ei ole saanud kitsaste kodumüüride lohuks,
Kus sõnad tulevad tõesügavusest,
Kus pütid ulatab väsimata kätt täiusele,

Kus kirgas mõistusejõgi ei kuiva harjumuste kõrveliiva,
Kus vaim, Sinu juhitud, kandub alataasaavarduvale mõtlusele ja toimingule, — Sellele vabadustaevale lase, Isa, minu kodumaal ärgata!

Päevaallik

Muinasjutt 3 pildis

Rudolf Reiman

Tegelased.

Villu)
Aadu) lapsed.

Isa.

Ema.

Vanaema.

Pime-Märt.

Joomar-Jaan.

Mati ja Hilli — isatud lapsed.

1.

Villu istub koikuäärel, peksab jalgadega, kõigest kõrist. Lällä-lällä-lällä-lällä-lällä! Lööb jala vastu äärt, jalg pihku. Ai—raisk! Nägu läheb nutule. Kargab maha ja virutab vihaselt tooliga vastu koikut. Näeb siis aknalaua magavat Miitsut, hiilib juure ja tõukab. Kass kukkudes tõmbab lõhki poisil käe ja kisub kaasa lillepoti. Poiss pistab kõvasti tõinama.

Aadu tuleb, käes raamatud ja vibu, viskab raamatud koikule. Mis — mis, mis sa röögid?

Villu tigidalt. Miitsu lille maha — katki! Näe roju: vahib veel puuriida ääres.

Aadu. Kus — kus? Oota, saatan! Sihib ja laseb. Kostab kassi hädanäue. Said, ah — ah, said kurat nüüd!

Villu keksib naerdes ümber. Paras, paras, raisk! Mõnitab: Mäu—mäu—mäu!

Ema tuleb kära pääle, katkenud, kasimatu. Mis te hundikutsikad lõugate? Kisub Aadult vibu ja ähvardab lüüa. Või jälle oma vibuga! Kus sa krants olid niikaua?

Aadu julgelt. Koolis. Täna oli pärast tunde laulmine —

Ema. Valevorst! Naabri-Eedi tuli juba kahe tunni eest. Kus sa jälle kolasisid? Silmapilk ütle!

Aadu. Eedi kihutati enne koju: ta oli kärnas. Eedi valetab alati.

Villu keksib. Eedi kärnas — Eedi valetab —

Ema. Vait sa lutik! Küll olete nuhtlus! Hulgused teist kasvavad! Karistas mind jumal... Astub kapi juure.

Aadu näitab seljatagant keelt ja moonutab nägu.

Villu. Hih-hih-hih-hih!

Ema pöördub. Mis sina itsitad? Ei näe. Ei saa sinust paremat! Paneb sööki lauale, lastele. Kasige sööma, nirakad!

Lapsed asuvad sööma. Villu kisub suurema leivatüki. Aadu lööb käed talle karvu: Kurat! Villu tõinab: Ää-ää-ää!

Ema. Jälle rajakad koos! Villule. Mis sa mõlised?

Villu. Aadu kisub karvust!

Aadu. Villu võttis minu leivatüki!

Villu. Sina näitasid emale keelt!

Ema. Ah, seda sa kutsik enne itsitasid! Äigab vibuga mõlemaid. Vaja nii, et —

Aadu. Kurat!

Villu nutab.

Aadu emale vihases nutus. Vaata, vaata, kus lillepott!

Ema läheb akna juure. Küll on röövlid. Pott, lill puru väljas. Pöördub. Kumb teist põrsastest tegi?

Aadu. Villu!

Villu üheaegselt. Miitsu!

Ema. Valetate!

Aadu üheaegselt. Valetad —

Villu. Miitsu — Miitsu — Miitsu —

Aadu. Vaata, vaata, endal käsi verine! Äh-äh?

Villu. Miitsu tegi?

Ema. Kuidas?

Villu. Ma — ma tahtsin — lille — Miitsu käest ära võtta...

Emä. Ah sa mait! Või nii, või nii!
Kisub Villut karvust. Jumal, jumal, mis
kutsikad küll olete!

Aadu sellal itsitab ja parastab, haarab
laualt Villu leivatüki ja jookseb välja.

Emä järgi. Kuhu sa jälle kolistad!
Kas tuled õppima! Isa uksele vastu, tuleb
töölt. Tuled ükskord! Vaata oma lapsi,
mis rajakad neist kasvavad! Aadu kol-
lab pärast kooli tundide kaupa tea-kus-
ümber, Villu lõhkus lillepoti. Nüüd
läksid süües kaklema veel. Keelt näi-
tavat, vannuvad kurja, irvitavad ai-
nult oma emä... Kasvatada ei näe sa
neid!

Isa vaiksett. Olen tööl alati. Ei saa.
Ise ju ikka kodu...

Emä. Kus mul tarka: ikka kodu!
Nagu mul ei ole muud kui vahtida
nende sabas!

Villu kuulab nurgas.

Aadu kuulab lävel, itsitab.

Villu. Aadu itsitab!

Emä ja isa pöörduvad.

Aadu astub tuppa, tõsine.

Emä. Irvitavad seljataga. Vaata,
hulgused saavad neist!

Isa tüdinuna. Käin tööl. Ei saa!
Kas sa ei näe ometi!

Emä osatatud. Ei näe — ei näe! Kus
mul mõnitaja! Seni irvitavad naaber-
naised: poolpime, poolpime! Vihaset nut-
tes. Nüüd veel oma mees... Vaat
see on tänu, see on tänu, et söödan ja
kasin —

Isa. Mõtle ometi: lapsed kuulevad!

Emä. Kuulgu! Tema tööl, tööl!
Kus mul töö, mida teeb! Nagu mina
vahiksin või jookseksin ümber! Vaata,
millised riidenarud mul seljas. Külas
naeravad: Mari on lohakas! Kui mi-
dagi ei ole panna selga. Ja maja —
kui sealaut! Oleksin läinud ometi kaup-
mehele, pidin sinusugusele —

Isa. Jäta ometi — lapsed —

Emä mõnitab. Lapsed, lapsed — las
näevad ka, missugune nende isa on!
Kasvavad siis parajad...

Isa saab ägedaks. Mis sa tülitseid ja
irised igavesti. Vaata naabreid: teeni-
vad palju vähem kui meie, kuid on
rahul. Toad puhtad, täis päikest. Istu-
vad õhtuti lävel, lapsed ümber, rõõm-

sad, mängivad ja naljatelevad. Sina
aga ei näe midagi! Niipea kui astun
üle läve, virin ja haugutamine: ei ole
seda, ei ole seda. Kodu on kui karu-
pesa. Ja mis metsloomad tulevad meie
lastest! Miks ometi ei saa meie olla
inimese moodi. Sama jumalapäikene, aga
sa ei näe...

Emä ägedamas vihanutus. Ikka ei näe,
ei näe! Ise ei näe, kuidas su naine peab
kannatama! Või mina pime! Külap
sina selle teotusjutu lasksidki lahti.
Jumal, jumal, söönud oled sa mu elu!
Kui mees oled, sööma läbi mu laimajad,
aga sina ise niisama: ei näe — ei näe
— pime! Jõkke lähen — jõkke!..

Isa taoteleb ütelda midagi, vaigib aga ja
läheb välja uksest.

Emä muutub. Noh, kas sa süüa
ei tahagi? Nüüd jälle tuli takus! Tule
sööma! Paneb kapist sööki juure, ootab. Läh-
heb siis mehele järgi.

Villu ja Aadu vaatavad tüki aega üks-
teisele, nägudel arusaamatus.

Aadu. Isa läks... Ei saanud süüa...

Villu. Pelgas emä, pelgas — äh-äh!

Aadu. Tola! Emä ei näe enam.

Isa —

Villu. Ise oled tola!

Aadu astub ähvardades Villu poole
Mina — Sel hetkel akna kohal räästa all pääsu-
poegade sädin, kellele emä toitu toonud. Aadu
haarab vibu, hiilib akna juure, sihhib ja laseb.
Pääsuke säuksatab ja kukub. Ah sa reo —
põmm maha! Osavasti! Siputa, siputa
raisk veel! Oot — oot —

Villu. Ma toon ära! Jookseb.

Aadu. Või sina tõbras jälle! Mina
ise. Jookseb järgi, Villut haarates.

Vanaema tuleb aegamisi tuppa ja istub
koikule. Isa jäi jälle söömata. Istub
pää käte vahel kaevu ääres. Mari jääb
pimedamaks iga päevaga. Tuleb töölt,
väsinud. Kõik teised puhkavad kodu,
rahulikud, rõõmsad. Kuid meil ainustki
õnnepilku! Ja lapsed kasvavad — metsa-
listena. Niipalju päikest, rõõmu ümber-
ringi — ei näe. Kuid ütle — ei usu,
ei usu! See on juba nii elus...

Villu ja Aadu jooksevad rüsinal tuppa.

Aadu kisub Villult pääsukest. Anna
siia, anna siia, siga! Rabelemisel kukub
lind põrandale. Aadu tõukab Villu kápuli ja
haarab linnu. Sa tõbras! Äkki jahmatub ja
jääb pärani-silmi lindu peos vahtima. Liigu-

tab... Silmad lahti.. silmad... Tumm. Nutuvõru tõmbub suu ümber. Susutab ja paitab lindu. Pääsu — pääsu — pääsu...

Vanaema kurvalt. Mis te jälle olete teinud? Süütu laululinnu tapnud!

Villu ruttu. Aadu laskis...

Aadu ei pane tähele Villut. Pääsu silmad liiguvad — silmad...

Vanaema. Pääsupojad häälitsevad pesas. Kuulge, kuidas pojad nutavad ema! Mis metsalised te küll olete!

Aadu nutab. Ma ei tahtnud... Ega ta...

Villu tumm, nutt kurgus. Ega ta sellepärast sure?

Vanaema. Kui ilus, kui kärmas ta oli, nagu nool, kui keerutas vidistades õhus ja kandis pojukestele putukaid. Nüüd peavad nad surema nälga... Võtab laste ümbert kinni. Ärge tapke linnukesi! Kui õnnelikud olid pääsuema ja pojukesed — ja teie tapate! Kas teie ei näe...

Aadu ja Villu nutavad kramplikult.

Vanaema endamisi. Nutke: need pisarad pesevad hinge! Lastele. Näete igapäev, kuidas ema teeb haiget isale. Ta ei näe, ta silmad on haiged. Ta ei või olla õnnelik.. Ja teie olete veel õnnetumad: näete ja siiski tapate pääsukese, selle asemel et tunda rõõmu tema laulust ja poegadest... Pojad säuksuvad.

Aadu peidab näo vanaema sülle. Vanaema — vanaema...

Villu samuti, nutab. Pojukesed surevad...

Aadu. Vanaema, isa läks, söömata...

Villu. Surevad nälga...

Aadu. Üleile ka. Miks on ema tige isa vastu?

Vanaema silub ta pääd. Ema ei ole tige. Ta silmad on haiged. Ta ei näe olla rõõmus ja õnnelik, ei näe teha ka meid õnnelikuks... Ta ei näe, kui ilus on elu, kuidas isa meid kõiki armastab ja meie eest palehigis töötab...

Villu kuulatades. Kui meie isa sureb — pääsu —

Aadu. Kas ei saa rohtu ema silmadele? Miks ei lähe ema ometi arsti juure?

Vanaema. Ema ei saa aru ega usu, et ei näe... Arst ei saa aidata siin.

Villu. Ega isa sure?

Aadu. Hirmus! Vanaema, sa oled nii hää! Räägid meiega ikka nii, et... Teisiti kui ema, kui kõik! Sa oled palju näinud. Ütle, kas on rohtu emale? Kas sa ei ole olnud haige?

Vanaema. Ka mina olin kord... On rohtu, kuid meie ajal ei saada enam kätte... Päevaallika vesi tegi ikka terveks haiged silmad. Silmad, mis ei näinud enam rõõmu ega õnne... Päevaallik —

Aadu vabele. Päevaallik! Temast oled sa meile niipalju jutustanud. Sää! Kaugel, sügaval musta metsa põues. Päevaallik...

Vanaema. Ja. Kuid meieaegsed inimesed ei pääse sinna... Inimesed on tigidad! Ja nii palju ei näe... Lagedal veel näevad, kuid metsapimeduses eksivad... Sää! Varitsevad need, kellele nad on teinud halba...

Aadu. Vanaema, ma tahaksin, et ema näeks jälle, et oleksime kõik rõõmsad...

Villu. Et isa ei sureks! Pojukesed...

Vanaema. Tehke lahti silmad ja vaadake, kui ilus on kõik!

Aadu. Ema ei näe! Mõtleb. Vanaema, mina lähen päevaallikale, mina lähen!

Villu. Mina ka!

Aadu. Vanaema, ütle, juhata teed! Meie läheme. Ja ema silmad saavad terveks. Ta näeb jälle! Ja siis on meil kõigil nii hää!

Vanaema. Mõtlege, millised teie olete! Mis teete igapäev, mis tegite praegu! Teie eksite, teie ei leia päevaallikat, ialgi! Eksite ja hukkute metsa...

Aadu. Meie ei taha enam olla nii! Vaata: pääsukene! Näitab peos pääsukest.

Villu. Pääsu surnud! Pojukesed...

Aadu meeleheitel. Kas meie ei või enam olla hääd? Et saada kord õnnelikuks... Ma ei taha, ei taha enam nii! Kunagi ei saa olla rõõmus!

Vanaema. Nüüd räägid... Õpi enne armastama, kõiki: häid ja halbu, õnnelikke ja õnnetuid, loomi, taimekesi, siis ehk pääsed päevaallikale... Endamisi. Kuid ema ei näe, ei näe — kust õpitate!

Aadu nutab. Vanaema!

Vanaema. Püüdke, püüdke! Avage silmad. Ma näen teid alati. Ja ütlen, kui aeg... Hakkab minema.

Aadu ja Villu saadavad hõisates välja. Vanaema, vanaema! Tagasi. Vaatlevad pääsukest. Villu nutab. Aadu tõsine, tumm.

Aadu. Läheme!

Villu. Kuhu?

Aadu. Matame maha.

Villu. Pojukesed nälga...

Aadu. Püüame kärbeid, sääski, söödame! Kasvavad suureks!

Villu hõiskab. Tõesti?

Aadu. Ja. Hakkab pütüdma kärbeid toas, Villu sedasama. Lähuvad välja. Varsti asetavad redeli akna kõrvale ja ronivad üles. Pääsupoegade sädin.

Villu. Vaata, vaata, kurjal nokk laiali! Punane suuke... Anna sellele siia... sellele... Kui pehme —

Aadu. Kuidas nad neelavad! Ära silita — linnupoegi ei tohi puutada!..

Villu. Ta on nii pehme... Mis-pärast?

Aadu. Ema jätab maha. Pisarad purskavad tal silmist, Villul samuti.

Aadu. Otsas. Pärast toome jälle! Igapäev. Vaata — vaikselt jäid! Poevad kõvasti, kõvasti üksteise vastu. Nüüd uinuvad... Tss — läheme tasa! Lapsed tulevad tuppa ja vaatavad läbi akna pesa.

Aadu haarab vibu ja murrab tükkideks. Villu, kui läheksime allikale?

Villu. Vanaema ütles, et meie ei saa...

Aadu. Ma ei või, ei või enam nii olla! Näed, kuidas isa istub kaevu ääres, kurb! Ma ei saa, ei taha! Ehk jõuame sinna!

Villu. Pime mets — meie eksime!

Aadu. Ma ei suuda enam jääda siia! Mu silmad on nii valusad, ma ei näe enam midagi... Mõtle — pääsukene. Meie mõlemad jääme pimedaks siin...

Villu. Ma pelgan!

Aadu. Läheme! Ma ei saa enam teisiti.

Villu. Ema saab kurjaks, peksab...

Aadu. Loll — meie läheme ju tema pärast!

Villu. Pääsupojukesed...

Aadu. Neid söödame enne minekut veel.

Villu. Aga meie ei saa tagasi niipea!

Aadu. Ütleme vanaemale — ta söödab. Ah ei, vanaemale ei või ütelda: ta ei lase meil minna veel. Tead: palume Liisit!

Villu. Eile löid teda.

Aadu. Palume, ta on hää, ta söödab!

Villu. Kas tead teed.

Aadu. Ei. Kuid mäletad, kuidas vanaema rääkis mitu korda tütarlapsest, kes läks päevaallikale. Ikka otse metsa, tagasi ja ümber vaatamata. Ühtki lille ei tohi noppida: nõelab; ühtki oksakest ei tohi murda: lööb; ühtki linnupoega ei tohi puutada: lind nokib silmad pääst! Korjame valgeid kivikesi nagu see tütarlaps ja pillame neid aegajalt, et oskaksime tulla tagasi... Ikka otse, kuni keset metsa lilleline aas. Sääli suure kivi alt uhkabki päevaallik...

Villu. Tütarlast varitsesid metsas tondid.

Aadu. Otse ikka! Ei tohi lausuda sõnakestki, ei tohi vaadata...

Villu. Kas tütarlaps ka pääsukesti tappis?

Aadu. Ei tea. Kuid ta oli ise haige — tahtis vett endale. Meie aga läheme tooma emale... Tule!

Villu surub peljates tema vastu. Kust meie saame süüa?

Aadu läheb kapile. Võta sa see leivatükk, ma võtan kruusi. Hakkavad minema.

Villu. Aga vanaema ei tea...

Aadu. Vanaema — aga meie ei või ju ütelda... Siiski — ma kirjutan talle. Otsib raamatute vahelt paberilehekese ja pliiaatsi ning hakkab kirjutama. Ma ei oska! A-el-el-ik. A-a-adu... Kurvalt. Rohkem ei oska! Paneb paberikese koikule. Nüüd läheme! Lähuvad. (Järgneb.)

Rembrandt

Emil Ludwigi järele M. L.

(Järg).

3. Elu isand.

Sinu terviseks, järelpõlve mees! Kui meie oleme ammu surnud ja muutunud põrmuks, siis sa vaatad meid ja mõtled üha: Need olid õnnelikud!

Nõnda näib Rembrandt hüüdvat vaat-

kleit. Rembrandt hoiab käes rasket paksu klaasi. Laual on sulgedesäras paabulinnu-pasteet. Uhke õnne rõõm hoovab tervest pildist vastu.

Rembrandti meeled on avatud elule ja ta maalide ainestik muutub. Piibel

Rembrandt **Autoportree Saskiaga**

lejale sel pildil, kus ta enese maalinud koos Saskiaga. Möldripoeg on siin punases kuues, sulgkübara ja mõõgaga. See on eluvürst, kelle suur käsi hoiab õrnasti põlvel istuva naise peent pihta. Saskial on seljas siniroheline samet-

teemade andjana läheb tagaplaanile. Saskia astub meile vastu igast pildist uuesti ja uuesti. Ta maalib teda küll Dianana¹⁾, Susannana²⁾, küll Danaëna³⁾.

Ses elurõõmuhoos vajab ta raha ja varandust. Mitte seks, et selle ilma

¹⁾ Diana (kreeka Artemis) — kuu-, jahi- ja nõidusjumalanna. ²⁾ Susanna — ilus juudanaine.
³⁾ Danaë — kreeka naine, kelle ja Zeusi poeg oli kangelane Perseus.

suuri vastu võtta, nagu Rubens ta naabermaal. „Kui ma vajan puhkust tööst, siis otsin vabadust, mitte au,“ ütleb ta ühele oma õpilasele.

Kolmekümne-aastane Rembrandt vajab oma maja koduks. Teda ei ole kunagi tõmmanud võõrad maad ega juhtumustejanu. Kodu ja töö on algusest saadik ta paelunud.

Rahamuresid ei olnud Rembrandt siamaani tundnud. Nüüd aga peab ta

Rembrandt **Hendrikje**

hakkama tõsiselt rahaasjadega tegutsema. Naise kaasavara oli koos teiste õdede-vendadega maa-omanduses, kus võimatu oli teda saada kätte.

Nad elavad esialgu sellest, mis Rembrandt teenib. Seda on küllaldaselt. Kuna ta nüüd tellimusi võtab harva vastu, on ta tööd kallimini tasutavad. Portree eest saab ta viissada kuldnat. Ka õpilased toovad suure sissetuleku.

Kunstioksjonitel pakub ta sääraseid

pööraseid hindu, et keegi ei suuda üle pakkuda. Kui talt küsitakse, miks ta seda teeb, annab ta uhke vastuse: „Et kunstnikukutsele au tuua!“

Kõik, mis ilus ja imelik, kallis, kirju ja suursugune, ostab Rembrandt oma elu keskaastail kokku: ta kodu on väike Amsterdam, muuseum, nagu ta seda esimesel Amsterdami tuleku päeval näinud Ida-India Kompanii palees. Oksjonitelt, juudipoodidest ja hangeldajate juurest ostab ta kõike võimalikku. See kõik asetseb kirsitudes ja kappides Ulenburghi juures, kus Rembrandt abielus olles oli veel paar aastat kortris.

Siis kuuleb Rembrandt ühel päeval, et ligiduses on uus maja müüa. Nad otsustavad maja osta. Terve esikülg on täis aknaid, maja on hele ja rõõmus. Ta maksab 13000 kuldnat, 1200 maksab Rembrandt kohe välja, ülejäänud jääb viieks-kuueks aastaks võlgu. Temalt ei nõuta mingisuguseid kindlustusi, kuna teda ta sissetulekute ja abielu pärast peetakse rikkaks. See saab aga ta hukatuseks.

Vaevalt omandab ta maja, kui algavad mured. Ta elas vabalt ja tarvitas kõik selle, mis tuli sisse. Nüüd aga pidi ta nagu kaupmees pidama meeles tähtaegu. Ta tahtis talvel-ostetud majja kevadel sisse kolida, ei võinud aga seda teha, kuna ei saanud kätte valitsuselt võlguolevat

2000 kuldnat, ehkki ta piltide hinna alandas tuhandelt kuuesajani.

Viimaks saab ta võla kätte ja võib osa maja eest ära maksa. Ta on seks korraks päästetud, tulevik teda ei huvita. Ta kolib uude kodusse ja viib kõik kaasa, mis ta siamaani ostnud. Ja järgmise aasta kestes ostab ta kõik kokku, mis suudab, kõike kirevat ja hiilgavat, mida oma sisemuses vihkab, mis aga talle siiski meeldib.

Kes paar aastat hiljem majas ringi käis, võis näha siin tuhandeid haruldasi asju.

Siin rippusid odad ja vibud, nooled ja mõõgad, jaapani kirved, püssirohusarved, india püssid. Nende kõrval puhkpillid, flöödid, harfid. Teises ruumis lõvinahad ja persia vaibad. Klaaskappides korallid, meritähed, klaasid ja vaagnad Hollandist ja lõunamailt, vasklühtrid, hiina korvid ja kastid, miniatüürid, türgi rohupotid. Faustina¹⁾ marmorpää kõrval neegripää, maakera surnumaski kõrval.

Kõik seinad on kaetud piltidega. Siin on Rembrandti omad ja teiste autorite tööd: hollandlased, itaallased Palma ja Caracci. Suurtes mappides on joonistused, lõiked, etsingud, Cranachi, Lucase ja van Eycki tööd.

Kalleim aga kuulus Saskiale. Kastides pärilinöörid ja sõrmused, teemandid, kuldsed keed, kannid ja pandlad; suurest kirstust võtab ta raske brokaatmantli, mida juba ta õde kandnud, teine on kannikesesinisest sametist, kullaga tikitud ja nahaga palistatud, kolmas hermeliinist²⁾; nende vahel persia sallid, loorid, nahkmütsid, litrid, igasugused turbanid, kuldfaasanisuled, — kõik Rembrandti armsamale.

Kurjasti vaatavad aga Saskia õed seda toredust ja soovivad südames Rembrandti maja hukkumist. Nad laotavad laiali linnas laimujutte, nagu raiskaks Saskia kogu vanematelt päritud varanduse. Sest tekib sugulaste vahel kohtuprotsess.

Ehk Rembrandt küll ei käi võõrsil ega pidudel, teatakse ja tuntakse siiski ta kodust toredust ja rikkust ning kadestatakse seda. Ta võtab vaid kodu väheseid sõpru vastu. Olgugi et ta omab hollandlase loomuliku tagasihoidlikkuse, puudub tal siiski oma rahva

mõõdupidamine. Kui ta lõbutseb, teeb ta seda enam madruse moodi, ja kui ta töötab, siis ei pääse keegi ta jutule, vägevaim vürstki mitte enne, kui Rembrandt töö lõpetanud.

Rembrandtit hakkab ikka jälle tõmbama enda poole Vana Testament. Kolmkümmend aastat elab Rembrandt juudi-linnajaos. Talle aga meeldivad kirjud turbanid ja värvilised kahvtanid. Siin näeb palju enam ja sagedamini

Rembrandt. Poja portree

iseloomulisi päid ja nägusid. Juba veskis oli ta juutide legende maalinud. Nüüd hakkab see teda huvitama veel enam.

Rembrandtil on elus vähe sõpru, kaks neist on juudid — kirjutaja Copperol ja rabbi Menasseh, kelle majas ta tutvub paljude selle aja suurmeestega ja jäädvustab nad portreis.

See on Rembrandti suurima kuulsuse aeg. Leideni kroonikakirjutaja nimetab Rembrandtit oma aja suurimaks kunstnikuks.

¹⁾ Faustina — rooma keisrinna (2. a.) ²⁾ Hermeliin — lahits, valge nirk.

Saskia aga on haiglane ja iga päevaga närtsib ta tervis enam ja enam.

Saskia elu viimastel kuudel tuleb majja suur tellimus, mis täidab selle auga, ootustega ja paljude inimestega. Üks küttide päalik tellib suure pildi, nii hinnalt kui mõttudelt suurema kui ükski tellimus enne. Ta peab maalima kuusteistkümmend kütti üheks kompositsiooniks ja saab selle eest 100 kuld-
nat igatühelt.

Rembrandt Mõtliku mehe portree (etsing)

Rembrandt vajab alati raha, Saskiale ostetavad pärlid on alati kallid, ja ta võtab tellimuse vastu. Kuis aga maalida ja milline peab pilt saama? Kas kujutada neid jälle joogilaua ääres või märki laskmas? See on nii labane, milleks ollakse siis suur ja kuulus, kui õieti oma moodi ei või maalidagi?

Rembrandt maalib öise väegrupi, kes äkilise alarmi pääle esile tungib. Esiplaanil kaks tumedat kogu — päalik

ja ta adjutant tumedais riideis. Ja teised tagapool on enam unenäost pärit-olevad kujud kui portreed. Virvendav hämarus segab pildil oliivroheline, sinise ja kulla saladuslikuks ja võluvaks. Nagu palavikus maalib kunstnik, kuna kõrval ruumis ta naine lamab haigena. Öhtuti näeb ta teda, hommikul vara hakkab ta jälle tööle, et tööd kiiremini lõpetada.

Pilt antakse tellijaile üle ja sünnib see, mida Rembrandt kartnud. Pool Amsterdami jookseb kokku kahjurõõmus ihvitama. Pilt riputatakse kuhugi kõrvalise hoone seinale ja peagi rändab sinna järele Rembrandti kuulsus ja au. Rembrandt aga ei märka seda, kuna Saskia on suremas.

Tuleb notaar ja teeb testamendi, kus Saskia pärandab kogu oma varanduse ta kõrval magavale õrnale pojale. Isa saab ta eestkostjaks ilma igasuguse ametliku kontrollita, „kuna Saskia usub, et ta soovid täidetakse täpselt.“ Kõik õigused ja eesõigused on tema päralt. Vaid siis, kui ta peaks teist korda heitma abiellu, kaotab ta kõik, isegi poisi surma korral peab ta andma siis poole varandust Saskia õdedele.

Imelik, miks see surev naine veel oma eelviimseil päevil on nii friisi kulla võimuse, et ta teeb säärase otuse tulevikuks. Temaga oli ta õnnelik, teistega ei tohi ta seda olla.

Saskia sureb ja Rembrandt jääb üksi pojaga suure vaikivasse majja.

4. Kodune kuningas.

Kivil tee ääres istub üksik mees ja joonistab. Ta vaatab merituulest painutatud puid, vaatab joonistust ja töötab jälle hoolsasti edasi.

Rembrandt töötab looduses. Ta sõber Jan Six on kutsunud ta maale pä-rast kunstnikku tabanud suuri õnnetusi.

Kui ta linna tuleb, maalib ta veel korra Saskiat, aasta pärast selle surma. See on nagu jumalagajätt kogu endise ilmaga, sest paari aasta pärast astub ta ellu teine armastav naine, kes jääb samuti oma surmani suurmeistri kaaslasteks ja sõbraks.

Hendrikje Stoffels on vaeslaps, teenija, õrnale friislannale hoopis vastu-pidine olevus.

Rembrandti maja soojuses ja vaikusel elab nüüd kolm inimest, keda saatust ühendanud: kunstnik, tema ja Saskia poeg Titus ning Hendrikje. Rembrandt maalib nüüd Hendrikjest rea pilte, armsamini aga kujutab kõiki kolme koos.

Sellel väikesel perekonnal on veel vaid vähe sõpru. Rabbi käib endiselt siin ja ka Jan Six, keda ühendab Rembrandtiga ühine huvi värvide vastu: ta on riidevärval.

Rembrandt hakkab tellijate soovidega arvestama ikka vähem ja vähem. Inimesed raputavad päid, nähes neid kummalisi pilte, kus võimatu kujutatute vanadust määrata. On Jan Six ta suurepärasel pildil kuuekümne- või kolmekümne-aastane? Üks portugallane keeldub tellitud tööd vastu võtmast, kuna see tellija arvates ei ole küllalt sarnane.

Rikkad ja tellijad tõmbuvad ta majast ikka enam ja enam eemale, neid vihastavad ja ärritavad kunstniku suhted Hendrikjega, kuna Saskia testament võtab Rembrandtilt võimaluse astuda temaga abiellu. Nõnda mõjus Friisimaa kulla vanne veel palju aastaid pärast Saskia surma kunstniku ellu valusasti.

Rembrandti teis kergivad nüüd endiste dramaatiliste kujude asemel esile vaiksed saatusekandjad, kes kõnelevad inimkonna nimel. Kuna ta varemasis pildes kerjused ja vaeseid nägi ainult veidrate ja huvitavate nägudena, on need nüüd nagu loodud Piibli sündmustiku kujudeks, jumala saadikuteks. Rem-

brandt etsib palju ja pääasjalikult Piibli aineil.

Kummaline valgus täidab ta pildid. Kõik on peidetud uttu ja pimedusse, sellest läbi aga lõikub alati herendav valgus, mis kõige tähtsama pildis teeb keskpunktiks. Ta Kristuse pildidel ei ole kunagi pühadussära ümber pää, sest hoolimata aga ümbritseb neid alati püha sära.

Rembrandt elab neliteistkümmend

Rembrandt Joonistus

aastat oma majas, kus ta elu algas nii õnnelikult, pool maja hinda aga on veel maksmata. Nüüd aga muutuvad ajad, sõda Inglismaaga on teinud kõik vaeseks, kellelgi ei ole raha, müüja nõuab oma summat kätte. Ta katsub end sel teel päästa, et ostab veel teise maja kallimalt edasimüümiseks. See ebaõnnestub. Rembrandt kuulutatakse ta viiekümnendal eluaastal pankrotiks ja kahe jõulupüha jooksul kirjutatakse üles

kogu Rembrandti varandus, tükk tüki järele kõik, mis ta kahekümne aasta jooksul korjanud.

Rembrandtile autakse väike tuba kortriks ja ta varandus, mida hinnatakse 17000 kuldna pääle, müüakse 5000 eest. Rembrandt seisab ostjate hulgas ja vaatab, kuis tükk tüki järele kaob.

Siis läheb ta koju ja otsib pildi. Pildil lamab vana alasti mees maas, ta kohal aga lehvib Föniks¹⁾.

5. Kerjus.

Tühjas toas seisab vana mees ja soojendab maalimisest kanguvad käsi ahju kohal. On hää tunda siiski nelja seina enda ümber, kust sind keegi ei aja minema.

Leegion võlausaldajaid kurnab teda. Igal neist on käes mõni poole hinnaga omandatud võlatäht ja nüüd võtavad nad kõik ära, mis vana mees teeb. Terve elu möödub nüüd alaliste protsesside tähe all, igatüki arvab õiguse olevat õnnetult võtta, mis võimalik.

Et Rembrandtit kuidagi päästa, asutab poeg Titus koos Hendrikjega ühingu „kunstiesemetega ja piltidega kauplemiseks.“ Rembrandt elab nüüd nende juures, vormilikult nõuandjana ametis olles, ja nüüd vähemasti ei saa hangeldajad temalt kõike ära võtta, mis ta teeb.

Rembrandtil ei ole enam midagi. Isegi see, mis ta maalib, ei kuulu enam temale. Talle jääb vaid kuub ta seljas ja pintsel käes. Möldripoeg, kes oli kord prints, on saanud kerjuseks.

See kuninglik kerjus aga on meister. Föniks, kes ta pildil mahalangenu kohal lehvis, tõuseb kuninglikel tiivalöökidel kõrgemale ja kõrgemale.

Rembrandt heidab nüüd etsimisnõela kõrvale, liig peen on ta vanale silmale too töö. Tal puudub sageli raha paberi ja materjali ostmiseks. Tal ei ole enam valida. Oma meisterlikud joonistused teeb ta esimese ettejuhtuva paberi puhtale küljele, nende tagakülgedel leidub sageli matusekutse või laululeht.

Kord veel tellib linn talt pildi. See saab suur ja väärtuslik, ta kujutab üht momenti Hollandi vanast ajaloost. Linna- isad aga vihastavad nagu kord kütidki

ja pilt visatakse kolikambrisse ning teenijad lõikavad ta tük-kideks.

Teinekord suudab vana sõber Jan Six värvalite gildi veenda pildi tellimisele. Vana Rembrandt naeratab mõttes, talle tulevad meele küttide pilt ja hiljutine linna tellimus. Ja ta maalib seekord teisiti: pildile kergib viis meisterportreed, selget ja suurepärast.

Selle aastakümne paremad tööd aga on pildid, mida Rembrandt ei maali tellituina. Need on isikute portreed, kelle nimesid meie ei tea, kes elasid samuti kui

Rembrandt **Evangelist Matteus**

kunstnik isegi üksikult ja eemaletõugatult.

Nad elavad nüüd neljakesi, tütar Cornelia sirgub ka pikkamisi suuremaks. Keegi ei tee nendega enam tegemist. Rabbi on surnud, teised sõbrad kõik kadunud.

Hendrikje jääb haigeks ja närtsib nagu Saskiagi. Ta sureb ja vaid testamendi kuivad read näitavad veel korra suurt armastust, mida see naine Rembrandti vastu tunnud. Ta määrab Rembrandt van Rijni oma tütre Cornelia eestkostjaks.

Ema eest kasvab nüüd Cornelia Rem-

¹⁾ Föniks — egüpti muinaslind, kes põleb ära ja tõuseb uuesti oma tuhast; surematuse sümbol.

brandti eest hoolitsejaks ja jääb seks seitsmeks aastaks kuni Rembrandti surmani. Titusel on raske isa eest hoolitseeda, tal seisavad tigidad Ulenburghid kõrval, kes kõik selleks teevad, et isa mustata. Elu rasked vapustused murravad Titusegi, ta sureb.

Rembrandt elab veel aasta pärast poja surma. Cornelia on kuueteistkümneaastane.

Rembrandt maalib vähe, peaaegu sugugi enam. Kui tal raha ei ole, laseb ta aktide ja paberite valmistamisel end tunnistajana üles anda ja saab selle eest mõnikord poole kuldnat.

Kord läheb ta oma endise õpilase Fabriciuse juure. See maalib just Ristija Johannese hukkamist ja vajab timuka mudelit. Siis käärib meister kääksed üles ja avab krae, karvane rind paistab, tal on timukakirves käes. Ta naeratab nähes õpilast säädvat Herodesse turbanit ja maalivat kalliskive ning loovat „üliloomulikku“ valgust. Ja kui ta kirvega seisab ja õpilast näeb end järele aimavat, kergivad ta silmi endise aja pildid. Ta mõtleb Rubensi pääle, kes veel nüüdki valitseb Inglismaal ja Hollandis, kakskümmend aastat pärast oma surma. Tumedaid asju mõtleb vanamees timukat mängides. Ta mõtleb tulevaid aegu ja aastasadu, tulevate aegade tundmatuid meistreid, kes tema veel sündimatute vendadena kord mõistavad ta kunsti.

Siis lõpeb istung, ta saab teenitud kuldna ja läheb aeglaselt koju.

Ja kodu tuleb talle äkki meele veski, kus ta kasvis ausa möldri pojana. Isa jahvatas jahu ja korjas raha sukasääre. Ja veskitiivad olid alati täis tuult ja maja alati täis tööd. Ja sügavasti tuleb talle meele Rhein, kes haarab oma kahe karukäega väsinuna ja rahulikuna merd.

Nimetu igatsus valdab ta südame ja ta läheb vaimus palverändajana tagasi veskisse. Ta astub molberdi ette ja maalib ärakadunud poja loo. Paljapäisena tuleb siin ärakadunud poeg Rembrandt koju, kus teda vana isa ootab. Ja kord vanast peeglist mööda minnes näeb ta sääl vana näo ja ta maalib selle veel korra. Nagu kord noorena naerab ta siin, aga siiski hoopis teisiti. Määrdinud kollane sall on tal ümber, kaelas kuldrõngas, mis kord ehtinud ta naist, kõrvas kõrvarõngas ja valge mütsi alt naerab vana mees, naerab kogu ilma ja ta askeldusi.

Nõnda lõpeb Rembrandti elukäik.

Kui ta ühel oktoobripäeval sureb, tuleb minija majja vaatama, kas Cornelia ehk ei võta ära raha, mille isa vahest juhuslikult jätnud talle paranduseks, ehkki isa ammu juba elas Cornelia paranduse kulul.

Surnutubagi ei jäta kulla vanne rahule, olgugi et siin suri vaid kerjus. Et ta seda oli, näitab notaari kokkusaetud akt. Rembrandti varandus seisab koos ülikonnast, kaheksast taskurätikust, kümnest mütsist, Piiblist ja maalimisnõudest.

Ei keegi majas, ei keegi kogu ilmas mõtelnud sellele, et selle Piibliga ja maalimisnõudega Rembrandt oma elu kestes on maalinud ja etsinud tuhat pilti ja joonistanud kaugelt üle tuhande. Vaieldakse vaid selle üle, kes peab maksma matusekulud.

Köster kirjutab raamatusse: 8. oktoober 1669. Rembrandt van Rijn, kunstnik Rosengrachtist. 16 kandjat. Kaks last jääb maha. 20 kuldnat.

Nõnda lõpeb Rembrandti maine elu ja kõnelema jäävad vaid ta igavesed pildid.

Inkade maal

Joh. Käis

(Järg.)

Väsitav teekond inkade muistse päälinna sihis on lõpmas: Kusko linn on juba näha! Ühelt mäeseljakult avanes korraga avar ja ilus vaade kõrgetest mägedest piiratud orgu, mille põhjas paistis õige suur linn. Aimasime, et see ongi kaua-oodatud Kusko, ja ei küsinud Pierolat: mis linn see on? Pierola sai

sellest, kui meie Pizarro võitis Kusko linna¹⁾, lammutas²⁾ suurema osa inkade kindlustest, lossidest ja paganate tempelitest. Uus Kusko on kerkinud inkade päälinna varemetele.“

Selle järele kuidas tee mägises maastikus kord alla orgu laskus, kord kõrgemale tõusis, kadus ka linn silmist või paistis jälle ja igakord ligemal.

Juba võib selgesti näha valgeid kivimaju madalate katustega — pilt, mida tunneb igaüks, kes reisinud Lõuna-Euroopa mägismaal. Selgesti paistsid ka mitmes kohas varem, iseäranis suurel künkal linna serval. Ma näitasin käega sinna ja kohe kuulsin Pierola seletust:

„Need on inkade kindluse varem, Saksaguamani künkal. Ja säääl kõrval näete kõige toredama inkade lossi jäänuseid. Muidugi, sinjoor, vaatame neid ligemalt linnas.“

„Tingimata!“ kinnitasin omaltpoolt ja mõttes kujutelin

enesele suurepäraseid pilte inkade hiilguseajast, millest varem olin lugenud.

Ja nüüd olemegi Kuskos! Öhtuni jäi veel paar tundi aega ja otsustasime kasutada seda esimeseks tutvumiseks linnaga.

Uus Kusko ei paku iseäralist huvi sellele, kes varem reisinud Lõuna-Euroopas. Kui tänavatel ei liiguks rohkesti tõmmunahalisi indiaanlasi ja mesitiitse, siis võiks arvata, et oled kuski linnas mägises Hispaanias.

Hoopis teised muljed sain muistse Kusko varemelt. Ühes linnaosas on

Templis

aru meie mõttest ja tähendas ainult: „Ilusaim linn Perus.“

Udishimuliselt uurisin tundmatu linna pilti, niipalju kui see kaugelt võimalik oli. Ta näis olevat Tartu suurune. Iseäranis torkas silma kahe torniga katolikukirikute rohkus. See imestas mind ja ma küsisin Pierolalt seletust.

„Kuskos on 19 kirikut ja kõige toredam nendest on Püha Dominikuse päikirik, mis seisab just samal kohal, kus säras kullas inkade püha Päikesetempel. Pea nelisada aastat on möödunud

¹⁾ Hispaanlased avastasid Peru 1524. a., nende väepäälilik Pizarro vallutas Kusko 1534. a. ²⁾ Lammutama — koost lõhkuma.

hästi säilinud vanad suurte neljakandiliseks-tahatud kividega kaetud tänavad, inkade kindluse ja kuninglikkude losside müürid. Ka need olid ehitatud hiiglasuurtest tahatud kividest. Huvi pärast mõõtsin ühe suure kivi, millesse oli uks raiutud: selle kõrgus oli 12 jalga, laius 14 jalga ja paksus 4 jalga.

„See mürakas lööb üle isegi Egüpti püramiidide tahukad!“ oli mu tahtmatu imestus.

„Seda küll sinjoor, aga ta pole ju ainukene ega suurim,“ tähendas Pierola, „inkade ehituskunst oli selle poolest tõesti tähelepanuvääriline!“

Sügava mulje jätsid kõik varemehed oma tugevusega, massiivsusega, kuna kaunistusi seintel näis õige vähe olevat. Ja ma avaldasin oma mõtte:

„Aga inkade ehitusmeistritel puuduspeen maitse ja ilutunne!“

„Võib olla, aga need lihtsad ja kindlad ehitused olid nii just mõeldud,“ seletas Pierola. „Nende tugevate müüride taga peitus toredaim hiilgus ja mõttetetu küllus. Kui sellest juba kullatud välismüürid oleksid lihtrahvale rääkinud, siis oleks rahvas vast mässu tõstnud ja oma valitsejad minema kihutanud. Nii aga oli julgem.“

Varemete keskel paisis teine imelik asi silma: ehitustel puudusid täiesti võlvid. Üksikud ruumid olid hoopis kitsad, sest nende laeks olid ka tahatud kivitahvlid.

Enne kojutulekut tahtis Pierola tingimata näidata ka uue Kusko suurimat toredust — Dominikuse pääkirikut.

„Vist küll ei leidu maailmas teist ehitust,“ ütles Pierola, „kus niipalju kulda ustel, seintel, nii sees kui väljas, katusel, tornidel, ühe-sõnaga igalpool.“ Varsti olimegi selle toreda, kullasärava ehituse juures ja imetelime tema hiilgust.

„See kuld kõik on inkade Päikesetemplist võetud. Ja kui palju kulda veel kaduma läks! Küll oli inkadel kulda,

sinjoor!“ õhkas Pierola, käega õhku lüües.

Selle pildiga lõpetasimegi esimese õhtu vaatlused ja ruttasime võõrastemajja, sest reisiväsimus andis ennast tunda.

Pärast õhtusööki ei tahtnud ma veel sugugi magama jääda ja palusin Pierolat jutustada inkade hiilguseajast. Ta tegi seda häämelega, jätkates juttu, mida templivaremetel ajasime.

„Päike oli inkade kõrgeim jumalus. Ta oli inimeste saatuse määraja, ta andis kõigile, nii inimestele kui loomadele ja taimedele, valgust, soojust ja

Päikesepidu

elu. Ta oli ka inkade kuningate esiisa ja nende kaudu riigirajaja. Kuu oli päikese naine, tähed nende saatkond. Kõige ligemal käis päikese eel lokkisjuustega noormees — eha- ehk koidutäht Veenus.

Päikesetempel oli sõna otsekoheses mõttes kullakoobas. Õhtupoolselt seinalt vaatas jumalakuju — kuldkirtest ümbritsetud inimnägu, nagu seda meie lapsed harilikult joonistavad. Hommikul päikese tõusu ajal langesid selle kiired kujule ja siis täitus kogu tempel kullasärast, sest kõik seinad olid kaetud „päikese pisaratega“ — kullaga.

Et jumalateenistuseks ainult puhtast kullast tehtud asjad kõlbasid, on iseenestest mõistetav. Kaksteistkümmend suurt kuldvaasi maisiteradega seisis templi põrandal; viirukipannid, veenõud, isegi maa-alused veetorud ja tööriistad templi aias — kõik olid kullast.

Hispaanlaste tulekul peitsid indiaanlased suurema osa neist varadest maa alla, järvedesse ja jõgedesse, kuid siiski jäid võitjate kätte määratud varandused.

Kõik tähtsamad pühad peeti päikese auks. Iseäralise toredusega pühitseti suvist pööripäeva. Selleks pühaks voolasid arvamatus rahvahulgad kogu riigist pühasse linna. Iga inka pidi korragi oma elus sääil käima, nagu iga katoliiklane püüab Roomasse ja muhameedlane Mekasse. Kolm päeva enne pööripäeva-püha kestis üldine paast ja üheski majas ei tohtinud tuld olla. Vara hommikul, koidu ajal, kogusid kuningas, tema õukond ja rahvahulgad linnaplatsile tõusvat päikest ootama. Pidulikud värvirikkad mantlid ehtisid rikkaid, igaüks neist püüdis sääil hii-lata oma toredusega. Kuninga troon asus keset platsi kullaga ja kalliste linnusulgedega ehitud telgi all. Põnevusega ootasid kõik kuningate isa tulekut, ja kui esimene päikesekiir hakkas särama tornide kullatud tippudel, kostis vägev tervitushüüd kuningate kuningale, kõlas tugev võidulaul omapäraste muusikariistade saatel seda valjemini, mida enam nähtavale tuli mägede tagant päikese kuldketas.

Tahtmata tuli siin mulle meele vana eestlaste jaanipäeva-pidu — ka päikese auks, olgugi ilma kullata, aga selle eest jaanitulega. Võtsin pliatsi ja kuulates Pierola juttu tegin mälestuseks paar visket, mida siin näete.

„Siis valgus rahvahulk Päikesetemp-lisse, kus algas jumalateenistus ohverdamisega. Ohverdati loomi, vilja, lille-sid ja põletati kallist lõhnavauku. Kuna tervel maal sel päeval tuld ei võinud olla, süüdati uus tuli päikese kiirtega, mis koondati suure metallpeegli abil. Püha tuli anti päikeseneitsitele, kes aasta läbi pidid teda vahetpidamata alal hoidma.

Ohvriloomadeks olid laamad. Esi-mese ohvri tõi ülempreester. See oli ainult suurema tapmise eelmäng: tapeti terve „päikesekari,“ et kogu rahvale jatkuks toitu pidustuste ajaks. Leiba jagasid rahvale päikeseneitsid. Jooki — viina ja mett — sai rahvas Inka (kuninga) käest. Õhtul algasid tantsud ja teised lõbustused, mis kestsid mitu päeva.“

„Vabandage, Pierola, kui jälle segan. Aga ma ei kujuta enesele hästi ette, kes need päikeseneitsid õieti olid?“

„See lugu tuletab meele ka katoliku usu vanu kombeid. Päikeseneitsid olid noored tütarlapsed, kes väikeste lastena vanemate juurest võeti ja jumalusele pühendati. Nende ülesandeks oli templi kaunistamine kalliste vaipadega, mida nad pidid ise kuduma, ja püha tule hoidmine. Ilmaeluga ei võinud neil ühtki sidet olla ja ainult Inka ja kuninganna võisid päikeseneitsite ruumi-desse astuda. Ilusamaid nendest valis Inka endale naisteks. Häda eksinutele, kes tabati mingisuguses läbikäimises välisilmaga: need kaevati elusalt maa sisse.“

„See lugu tuletab tõesti meele kesk-aja kloostrite elu ja säädusi Euroopas!“ kinnitasin mina. „Ja kui juba jutt nii huvitavalt puudutas inkade usulisi kombeid, siis jutustage, Pierola, ka paari sõnaga inkade surnute ilmast.“

„Sellest just tahtsingi rääkida, sin-joor.“

Ja Pierola jätkas, kõites minu tähelepanu äärmise põnevusega. Kõike üles kirjutada ma ei suutnud, olin väsinud, aga paar pildikest viskasin siiski endale pliatsiga.

„Inka uskus, et surnu hing mõne aja pärast maa päale tagasi tuleb ja sääil kõike seda uuesti tarvitab, mis tal eluajalgi olnud. Sellepärast suleti kuninga surmaga kõik tema eluruumid. Kõik varad ja asjad, päale nende, mis surnukeha juure pandi, jäeti seisma nii, kui nad kuninga surmatunnil olid. Uus valitseja ei saanud oma eelkäijalt mitte mingit pärandust ja pidi kõik uuesti ehitama ja muretsema. Võite ise arvata, sinjoor, kuipalju jõudu ja vara

pidi rahvas oma valitsejate pääle kulutama.“

„Päris pöörane lugu! Isegi vaaraod lasksid ehitada igaüks ainult oma matusepaiga — püramiidi, aga igale Inkale ehita uus loss ja anna uued kullahunnikud!“

„Inkade-kuningate surnukehad maeti hiilgavasse templisse Kusko ligidal. See matmine oli ka hoopis omapärane. Surnukirste ei tuntud, laibad balsameeriti, riietati kuninglikku rütisse ja asetati templis võlvide all istukile!“

„Istukile, ilma kirstuta!“ ei suutnud ma tagasi hoida oma imestust.

„Ja, ja, sinjoor, istukile, kuid see polnudki vast nii väga kummaline lugu. Siinne kliima on sedavõrd kuiv, et balsameeritud laibad ajajooksul täiesti kõvaks kuivasid ja siis ettepoole vajunud päädega istusid reas, nagu palvetajad päikesejumala ees, kelle kuldkuju templiseinale maalitud.“

„Küll see aga pidi õudne pilt olema: kuningate laibad istuvad templis!“

„Aga veel õudsem oli matmine ise. Inka laip viidi rahvahulkade saatel matusepaika Kusko ligidal ja ühes temaga ka arvamata hulk kulda ja hõbedat. Surnu järel käisid tema teenijad ja naised, kelle arv mõnikord tuhandeni olevat tõusnud. Templis ohverdati üks osa neist päikesejumalale, kuna teised vabaks lasti. Rahva lein pidi kestma terve aasta. Kindlaksmääratud päevadel kogusid kõik jälle templisse leinapalvele. Rahvalaulikud ja luuletajad pidid laulma kiitust ja au kadunule!“

Pierola vaikis.

„Kas teate, Pierola, mis ma teile ütlen? Nägime suurepäraseid sõjateid, toredate losside ja templite varemeid ja kuulsime nii palju imeasju Inkade hiilgusest; vean kihla, et rahva elu sellel maal pidi olema vilets, armetu. Ja Inkad ise pidid hirmsad türannid olema, sest ainult hirmuvalitsus võis välja pressida rahvast kõik selle, mis Inkade

elus tarvis oli!“

„Teil on täielik õigus, sinjoor! Inka sõjaväelise klassiga valitses maad. Nemad olid päikesejumala sugu. Säädused olid karmid. Surmanuhtlusega karistati neid, kes julgesid teotada päikest või sajatada „päikesepoega.“ Vähemasti korrarikumist ei sallinud Inka. Mässulised linnad tehti maatasa ja elanikud aeti maalt välja. Inkad püüdsid näidata rahvale oma jumalikku päritolu ja toreduse ning hiilgusega võita rahva aukartust. Ainult ükskord aastas astus kuningas rahvale ligemale, võttis kuulda

Küünd

ka ta kaebusi, palveid ja mõistis kohut.

Inka alamad olid aga täiesti hari-matud. Teadus ja haridus ei ole mitte rahvale määratud. Nii arvasid kunin-gad. Ainult valitseva sõjaväelise klassi noortele anti õpetust „koolides.“ „Tar-gad“ õpetasid säälsuuliselt usukombeid, kuninglikkude esivanemate elulugusid, riigikorda. Kirjakunsti aga inkad ei tundnud sugugi. Kirjatähe asemel oli „kviipus“, kahe jala pikune kirju nõör, millesse oli põimitud teatav arv värvilisi ja sõlmilisi narmaid. Värvide ja sõlmede abil võis inka väljendada oma mõtteid: „valge“ tähendas hõbedat ja rahu, „kollane“ kulda, „punane“ sõda jne. Pääsjalikult oli siiski kviipus ar-vutamise abinõu.

Põlluharimine seisis hoopis mada-

lal järjel. Osa maad oli kuninga, valitseva klassi ja preestritekäes; orjastatud rahvas pidi ka seda harima. Külades oli maa kogukonna oma; igal aastal jaotati põllud; oma osa ei võinud keegi edasi anda, — kes hoidus kõrvale tööst või lahkus vanema loata, kaotas osaõiguse.

Ei rauast atra ega ühtki veolooma tundnud vanad perulased. Põldu künti terava teibaga, mida tõmbas köiega 6—8 tugevat meest. „Kündja“ aga surus oma raskusega „atra“ maa sisse... Kündja järgi kõndisid naised ja lapsed ja tagusid panku labidate ja nuiadega. Maisipõlde kasteti mägedest juhitud veega.

Töörahvast valitsesid oma vanemad ja suguharude juhid, kel olid suuremad põllud ja karjad. Nende üle olid Inka asemikud, kes korraldasid sõdurite võtmist, kontroleerisid makse ja orjust, juhtisid sildade ja teede ehitamist ja

mõistsid kohut. Alistatud maale ehitati kaunis tihedasti kindlusi, — ehitama pidiid muidugi kohalikud elanikud. Külamaist võõrandati osa teistest maakondadest toodud kolonistidele, kes moodustasid ühtlasi lossi ja võimu kaitseväge.

Ja see ühekülgne vanaaja kultuur varises ja kadus, kui tulid eurooplased! — lõpetas Pierola oma jutu. „Nagu kadusid ka babiloonlaste, egiptlaste ja teised vanad toredad kultuurid.“

Aeg oli ka juba hiline ja varsti uinusime, väsinud reisist ja päevalmuljetest.

Pea ütlema, et järgmised päevad ei andnud enam nii mitmekesiseid elamusid kui esimene õhtu Kuskos. Need mälestused jäidki mulle sügavalt meele.

Veel kaks päeva veetsime Kuskos ja asusimesiisteele, et lahkuda inkade maalt.

Meri ja päike

Eino Leino. Eestistanud B. Linde

Hommik koitis. Päike tõusis.

Meri ütles: „Ära tõuse veel! Jää veel natukeseks ajaks minu juure.“

Päike kostis: „Ma pean. Teekond ootab. Aga ma tulen õhtul jälle sinu juure tagasi.“

Meri ütles: „Aga mis mina siis vaheajal teen?“

Päike kostis: „Sina kannad vaheajal minu helki.“

Ja meri kandis päikese kuju oma pinnal ning päike läks pilvede ja pahade vaimude vastu võitlema. Aga iga kord kui ta alla vaatas, nägi ta meres oma kuju. Siis kõlises jällegi tema mõõga-

tera ja ta sai võidu oma vaenlaste üle ning need põgenesid. Ja nad ütlesid: „Põgenegem, sest meri armastab teda.“

Nii vägev on meri, kui ta päikese kuju oma süles kannab. Ja nii võimukas on päikene, kui ta teab, et meri teda armastab.

Aga kui jälle õhtu jõudis, vajus päike suure mere sätendavasse hõlma, ja meri kahanes tema põlevatel suudlustel. Ja igal suudlemisel tõusis taevasse helkiv täht, mis oma õrnuse poolest hella kuu sarnane oli. Ja inimesed, kes seda nägid, ütlesid: „Armastagem teineteist niisama, nagu meri ja päike üksteist armastavad.“

NOORTE VALD

Vaba maa

O. P.

Eesti, mu kodumaa, rõõmusta nüüd,
võimsasti kõlaga hõiskamishüüd:
täitunud vanemi unistuspiüüd —
enam ei varja sind orjuserüüd!

Teotus see kestis ju aastate sadu:
rõhus ja salvas sind võõraste madu,
mürgitas, rüvetas pühamaid radu,
salaja valmistas lõplikku kadu.

Mööda on verine võitlus ja tapp.
Lehvib nüüd päikeses lunastet lipp,
sätendab vaba maa lõvidevapp.
Nõrgugu südameist mürgine sapp!

Täitku nüüd sõprus ja armastus rinda,
kätt kõik et võiksite venduses anda,
rahu- ja tööõivaid pühamaid kanda,
harides õitsema kurnatud pinda.

Ema

B. F.

Helistati viimsele vahetunnile. Avanesid klasside ukсед ning varsti täitus jalutussaal lastest. Mõned ühinesid salkadeks, hakkasid harutama edasi mõnd küsimust, mis jäi pooleli klassis. Rõõmus, naerav pere hakkas jalutama saalis edas-tagasi. Ent seinäärseile pingele istus teisi, ees mõtterikas, tõsine nägu, näisid midagi kannatavat. Silmitsesid vaid üht täppi põrandal või vaatasid õhates aknast välja.

All koridoris akna kõrval ootas küürus vana naine (ta oli nähtavasti mõne õpilase ema, sest tema kõrval aknal oli valge leivakott). Ta nagu kartis enda ümber kihisevat elu, vaatas kiirelt ühele- ja teiselepoole, kergitas vahel kotti aknal ja nagu tahtis igalt koridoris-viibivalt õpilaselt midagi küsida. Kuid ikka puudus tal selleks julgus. Viimaks ligines aralt ühele mõõdaminevale tüdrukule ja kogeles: „Tere!“ — „Mis teil oli?“ küsis tüdruk. „Kas Jaakson on siin, kas saaksin temaga kokku?“ — „Jaakson, missugusest klassist?“ — „Teisest — kolmandast — ei tea.“ — „Ei tunne,“ vastas tüdruk ja läks. Vanake toetus seinale, tundis häbigi, et ei teadnud, missuguses klassis õpib tema poeg. Siis silmitses teda üks väikesem tüdruk, ligines ja küsis: „Kellega tahate kokku saada?“ — „Kas Jaakson on siin?“ kogeles ta. „Jaakson — oodake vähe!“ Tüdruk jooksis saali, vaatas ümberringi: Jaakson istuski seinäärsele pingil, vaatas aknast välja ning ümises endamisi laulviit. „Jaakson, teid oodatakse all koridoris.“

Poeg ruttas alla. „Noh poeg, ootasid vist küll juba mind, kuid ei saanud varem, haige olin. Sada marka tõin sulle, ka natuke toitu. Tead, poeg, teinekord vist küll mu jalad enam linna ei kannu. Tee on nii raske, tuisanud; puhkama pidin küll kümme korda.“ Ema otsis seeliku taskust riidese rahakoti, avas sõrmede värisedes selle, tahtis pojale säält raha ühekaupa kätte lugema hakata (ehkki ta teadis, et säält rohkem ega vähem polnud kui sada marka,

mille ta eile oli perenaiselt ketruse eest saanud). Kuid poeg nagu häbenes ning kartis kedagi: vaatas ümber ja aknast välja ning ümises hõbinuna endist laulviit, ta vist ei mõtelnudki ulatada kätt ema raha järele. „Võta, poeg!“ — „Ah, oota vähe, ma tulen,“ vastas poeg ning läks.

Parajasti helistati. Mürinal jooksid lapsed klassidesse. Jaakson ei mõistnud isegi, mispärast oli ema juurest ära jooksnud, kuid hingas kergemalt, kui koridor tühjenes kaaslastest. Ta tuli tagasi ema juure. „Ah, tulidki juba, raha on siin,“ ütles ema ning avas kanged, värisivad sõrmed: peopesa oli täis metallrahu, mida ta ulatas pojale. Poeg nagu kokkus ja lausus: „Ära enam teinekord siia tule mind otsima. Kaha ei ole mul seekord tarvis.“ Ta tahtis veel edasi rääkida, kuid jälle mingil võõral, tundmatul tõukel surus vägisi sõnad tagasi ning läks. „Ma ei tule... ma ei saagi tulla enam, sest...“ ema oleks edasi rääkinud, kuid nutt katkestas selle.

*

Ta toetus jälle seinale, pale õhetas, kuumad pisarad valgusid luistele kätele. Toibunud, komberdas ta jälle tänavale. Külmal oli, lund sadas, ent vähematki ei mõjunud see temasse, ehk tal küll olid paljad käed ja viletsad riided. Tal ei olnud kuhugi minna, ta seisatas ja nagu ootas kedagi, kes oleks tal käskinud liikuda. Kas tõesti olid täitunud siis arvamus, et kui ükskord ei jõua enam pojale anda abi, poeg tema põlgab! Ei — ei! Pojal ei olnud aega, pojale oli mõni tähtis töö pooleli, mõtted selles kinni. Ta oli tihti rääkinud, et tõõd nii palju ses koolis. Vaeneke, kuid ta jõuab: ainult külakool... Ema meel läks rõõmsamaks, ta otsustas minna veel poja kortrisse, oodata säält, et temaga kõnelda, anda temale leivakott ning need vaevased sada marka. Ta tundis külma:

tõmbas suurrätiku nurgad koomale ja kohmerdas minema.

Ta jõudis kortrisse. Perenaine viis ta poja katusealusesse putkasse. Värises, kuid sooja ei leidnud siitki, sest toake oli vist juba mitu päeva kütmata, röske ning õudne. Emale tuli meele äkki, et tal on rutt. Ta ei tahtnudki enam jääda ootama poega, sest ilm oli halvemaks läinud ja tee oli juba hommikul umbes. Kuid hommikul oli veel kuugi. Ta kartis pimedat, sest nägemine oli vilets; ja kartis oma viletsaid jalgu, mis päevaajal ja siledalgi teel olid kindlusetu.

„Poeg ei saanud võtta leivakotti ega raha,“ sõnas ema kohmetudes kortriperenaisele, „tal oli vist vähe aega (süda aga pistis sellejuures). Ma jätan siia. Raha on sada marka, andke see talle. Pean ruttama, sest tuiskab ja tee on halb. Ma ei tea, mis see on: nagu oleks vananenud täna korraga kümne aasta võrra... Poeg ka oli nii imelik, nagu kõhnemaks jäänud... ma ei tea.“

Ema rühkis. Külmal Tuiskas. Tee oli kui tuhasalv. Sagedasti pidi ta sõitjate eest sügavasse lumme põiklema. Tal oli halb, et pojaga õieti rääkida ei saanud. Poeg oli palju tema meelest muutunud, võõramaks jäänud. Ta oli nagu midagi aimanud, ta teadis ka, et poeg kannatab. Ema mäletas veel aega, mil poeg oli väike: kuidas ta siis oli emaga kõik mured ja rõõmud jaganud, kuidas ta siis ei hābenenud millalgi teda ja kuidas ta oli lubanud hoolitseda tema eest, kui kasvab suureks. Ent nüüd oli poeg muutumas.

Süüdlasena tundis ta siiski end, et ei jõudnud anda pojale, mida see vajab. Ta tundis, et iga vanema kohus on hoolitseda oma lapse eest. Kuid üle jõu oli temale see, sest poja tarvidused olid suured. Ta oli seni vähe puhanud, isegi vähem sõõnud; päev-päevalt kasvis kurnav kõha, rind oli nagu nõelu täis ja mattis hinge. Ta tundis, et raugemas on tema jõud ning et ta enam võidelda ei jõua. Ta tundis, nagu tuleks ta viimast korda pojale oma andeid viimast.

Ema sammud muutusid tahtmatult aeglasemaks. Ta ihu oli märg, liikmeis nagu tina. Iga tuisukeeru järgi pidi ta kaua lõõtsutama. Nagu kiilis rinda. Jälle astus ta hange, et puuvoori mööda lasta. Ta katsus hangest välja astuda, kuid rammetus valdas tema, silmeeesläks mustaks. Ta tõmbas loomusunnil koomale suurräti siilud ja vajas istuli hange. Nii hää oli...

Tuisukeermed kihutasid tuule vingudes mööda lagedat välja, üksteise järgi veeris neid üle jõuetu emakese, tema kohal üles paiskudes. Ikka väikesemaks jäi must koguke maanteel...

Õpetaja oli juba klassis, kui Jaakson klassi ilmus. Ta nägu oli nii iseäralik. Istus pinki, tahtis tööst osa võtta, ent tänane töö näis ta

mõtetele üleaarne olevat. Ta ei saanud äärmise pingutusegagi mõtteid töösse koondada. Need olid ta tuttavad muremõtted: kust saada endale ülespidamist, et jätkata koolitööd. Sest nüüd oli tal langemas viimne alus, millele ta seni toetunud. Nüüd ta nägi, et ema jõud oli otsas. Juba ammu oli talle piin armetult emalt midagi vastu võtta; igapäev ootas ta põrutavaid sõnu: „Poeg, ei jõua sind enam koolitada, jõud on otsas!“ Ta teadis, et need tulemata ei jää.

Võõras viha mattis temas haleduse ja ema kuju. Suure küsimusmärgina asetuse tema ette: kes oli kõiges süüdi, et tema nii vilets. Ainult ühe aasta oli saanud ta koolis käia ja juba kasvavad raskused üle pää, et tal on kadumas viimne lootuseivake jätkata koolitööd. Naeruväärne oli oma väikene sissetulek järeleaitamistundidest. Kas ei saa tema kogu elus muud midagi kui ainult hädaga igapäevast leiba teenida! Kõigest kuus aastat oli tal kasuiga olnud, siis pidi juba endale ülespidamist teenima. Needki kuus aastat olid teda vaid jahukõrdiga toitnud, temal vere näost imenud ja jooni asemele maalinud. Oli see siis kõik, mida elu võis talle anda? Ainult võõrast, võõrast leivatööd ja mitte midagi endale jäävat. Ei. Ta teadis, mida võib anda elu, kuid ta jagas oma andeid ebatasaselt. Ta tundis oma kaaslast, kellel ei olnud aimu muredest, mis olid temal. Neil olid vanemad, kes nende eest hoolitsesid, ent siiski olid nad halvad ja ülekohtused. Aga ema, niipalju kui ta mäletas, oli vaid töömasin, mõttetu, mõttetu masin. Või oli tema vilets olemasolu ema töö mõte?.. Ta süda oli lõhkemas valust ja ülekohtust.

Helisev kell äratas tema. Ta ruttas kortri poole, pää valus, tühi. Röske tuba haigutas vastu. Ta viskus voodisse, vahtis tummalt lakke. Perenaine tuli, pani leivakoti ning raha lauale ja lausus: „Ema ei võinud teid oodata, kartis pimedat, ütles tee halva olevat. Jumal hoidku, ta oli nii kehvasti riides ning ütles enda haigegi olevat. Huu, tuiskab, tuul keerutab lund vastu akent!“

Ema kujulõikas äkki nagu põletades poja tühja pähe. Ema küürus, haige, luu ja nahk, oli temale tulnud tooma oma väikest, kuid temale kallist abi. Ent tema mõtle ainult endast, endast, südames vihagi... Määratu häbi ja alandus valdasid tema, et ta oli ema juurest ära jooksnud, jätnud tema jõuetuna ükski. „Ei saagi tulla enam, sest...“ tagus ta kõrvus sajakordselt. Äkki hüppas ta üles: kas ei olnud vast ema väga haige, olgugi et oli jõudnud linna tulla. Täname torm — ja koju 20 klm. Ta nõrkeb paratamata. Ta haaras palitu ning mütsi. Mingi tundmatu jõud kandis tema läbi hämarduvate tänavate tormisele suurteele: ta pidi emale järele jõudma...

Lumekeermed vihisesid laskuvast pimeduses temale vastu, keermed ema kaugelt valgelt haualt, kandes tema viimseid tervitusi.